

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра міжнародних відносин та суспільних комунікацій

США І НАТО: ЕВОЛЮЦІЯ ВІДНОСИН

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконав:

студент 6 курсу, 605 групи
Титенюк Артем Романович

Керівник:

Доктор політичних наук,
професор **Федуняк С.Г.**

До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № _____ від _____ 2023 р.
Зав. кафедрою _____

Чернівці – 2023

Анотація

В кваліфікаційній роботі здійснено коректний аналіз еволюції відносин США і НАТО. Визначено внесок США у розвиток та зміцнення альянсу. Автор провів комплексний аналіз сучасної системи колективної безпеки, визначив основні виклики та загрози та охарактеризував роль НАТО в ній.

Ключові слова: США, НАТО, колективна безпека, міжнародні відносини, зовнішня політика, система колективної оборони.

Summary

The qualification work reveals a correct analysis of the evolution of relations between the USA and NATO. It determines the contribution of the USA to the development and strengthening of the alliance. The author conducted a comprehensive analysis of the modern system of collective security, identified the main challenges and threats and characterised NATO's role in it.

Keywords: USA, NATO, collective security, international relations, foreign policy, collective defense system.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ С.Г. Федуняк
(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	7
1.1. Загальні положення і теоретико-методологічні засади дослідження.....	7
1.2. Джерельна база та стан розробки проблеми.....	19
Висновки до розділу I.....	24
РОЗДІЛ II. ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД ВІДНОСИН США І НАТО.....	26
2.1. Створення НАТО та роль США у його формуванні.....	26
2.2. Поглиблення співпраці в рамках Північноатлантичного альянсу.....	33
Висновки до розділу II.....	53
РОЗДІЛ III. СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОСИН США- НАТО.....	55
3.1. Внесок США у розвиток та зміцнення НАТО.....	55
3.2. Роль США у формуванні міжнародної безпекової політики НАТО.....	65
Висновки до розділу III.....	74
ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ДЖЕРЕЛ.....	81
SUMMARY.....	8

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Організація Північноатлантичного договору (НАТО), заснована у 1949 році Сполученими Штатами Америки та їхніми європейськими союзниками, вважається найбільш значущою військово-політичною організацією Європи з середини ХХ століття. Її головною метою було забезпечити колективну безпеку та оборону західних країн проти потенційної загрози масштабного військового вторгнення з боку СРСР. США, як провідна держава західного блоку, взяли на себе ініціативу у створенні та формуванні основних принципів НАТО. США виступали головним гарантом військової та політичної стабільності у Європі, підтримуючи розвиток демократії та ринкової економіки в регіоні. З завершенням холодної війни і розпадом Радянського Союзу в 1991 році, НАТО зіткнулось з необхідністю адаптації до нових глобальних викликів. США зіграли важливу роль у переорієнтації стратегії альянсу, від військового стримування до розширення та поглиблення міжнародної співпраці, особливо з країнами Східної Європи, які прагнули інтегруватися до західних структур. У світі, де геополітичні виклики та загрози постійно еволюціонують, розуміння ролі та впливу ключових міжнародних інституцій, як НАТО, стає особливо актуальним. Відносини між США та НАТО є багатограними і включають в себе не тільки військову співпрацю, але й політичні, економічні, та стратегічні взаємодії. В контексті сучасних міжнародних конфліктів, тероризму, кіберзагроз, та регіональних напруженостей, це дослідження дозволяє краще зрозуміти механізми колективної безпеки США і НАТО. Дослідження є актуальним для розуміння сучасної міжнародної динаміки, стратегій безпеки, і механізмів міжнародного співробітництва.

Об'єктом дослідження є НАТО як міжнародна організація колективної безпеки.

Предмет дослідження — еволюція відносин між США та НАТО.

Мета дослідження. На основі міжнародно-правових та законодавчих документів, новітніх публікацій вітчизняних та зарубіжних вчених, здійснити коректний аналіз історії та розвитку відносин між Сполученими Штатами Америки та Північноатлантичним альянсом з моменту його заснування у 1949 році та до сучасності. Дослідження спрямоване на виявлення ключових етапів, стратегічних змін та взаємодії між політичними та військовими компонентами цих відносин, з особливим акцентом на ролі США у формуванні політики та діяльності НАТО. Окрім того, метою є оцінка впливу цих відносин на міжнародну безпеку та визначення перспектив розвитку альянсу у контексті сучасних глобальних викликів.

Завдання дослідження поставлені з урахуванням мети, для її досягнення необхідно:

1. Проаналізувати теоретико-методологічні засади і джерельну базу дослідження;
2. оглянути історичний контекст створення НАТО;
3. визначити роль США в формуванні Північноатлантичного альянсу;
4. простежити еволюцію відносин Сполучених Штатів та держав-членів НАТО під час Холодної війни;
5. проаналізувати вплив політичних рішень США на діяльність альянсу;
6. охарактеризувати роль США у формуванні міжнародної безпекової політики НАТО.

Методи дослідження. Для дослідження еволюції відносин між США та НАТО було застосовано ряд загальнонаукових та спеціальних методів. Аналітичний метод та метод аналізу документів були використані для збору, обробки та систематизації наукової інформації та літературних джерел, дотичних до теми магістерської. Системний метод допоміг систематизувати головні етапи створення НАТО. Ретроспективний та порівняльний методи застосовувалися у ході порівняння різних етапів відносин між США та НАТО для виявлення змін і тенденцій. Ситуаційний аналіз було використано

для дослідження конкретних історичних подій, що відіграли ключову роль у відносинах між США та НАТО. На основі аналітико-синтетичного та прогностичного методів досліджувалась сучасна система міжнародної безпеки та роль Північноатлантичного альянсу в ній.

Структура дослідження. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків та списку використаних джерел. У вступі обґрунтована актуальність обраної теми, визначені об'єкт та предмет дослідження, його мета та завдання, окреслені використані у ході дослідження методи. Перший розділ присвячений теоретико-методологічним засадам дослідження. У другому розділі проведено історичний огляд створення Північноатлантичного альянсу. Третій розділ присвячений ролі США і НАТО в сучасній системі міжнародної безпеки. У висновках узагальнені результати дослідження. Список використаних джерел складається із 75 позицій. Загальний обсяг дослідження складає 90 сторінок.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Загальні положення і теоретико-методологічні засади дослідження.

Північноатлантичний альянс є міжнародною організацією, що представляє собою військове об'єднання країн Європи та Північної Америки. Його головна місія полягає в захисті колективної безпеки членів альянсу, шляхом спільної оборони у випадку зовнішнього нападу.

НАТО було створене у 1949 році у відповідь на загрози Холодної війни з боку СРСР. Альянс постійно адаптує свою роль та функції відповідно до змін у міжнародному безпековому середовищі.

НАТО також відіграє важливу роль у підтримці політичної стабільності та розвитку міжнародної співпраці, надаючи платформу для дипломатичних переговорів та військового співробітництва між державами-членами. «Основна задача альянсу – забезпечення свободи та безпеки своїх членів у Європі та Північній Америці, діяльність якої базується на принципах Статуту ООН»¹. Альянс використовує політичні та військові інструменти для реагування на різноманітні безпекові проблеми, що виникають у державах-членах.

Стратегія НАТО еволюціонувала протягом всієї історії існування відповідно до змін глобального безпекового середовища.

На сьогоднішній день, «Альянс активно працює над забезпеченням стабільності в євроатлантичному регіоні та адаптацією до сучасних загроз, таких як тероризм і безпекові виклики в країнах, що зазнають політичних

---

¹ Федонюк С.В., Лажнік В.Й., Мопенчук А.А., Романюк Н.І. НАТО: історія, структура, діяльність, перспективи: Навч. посіб.- Луцькб РВВ «Вежа» Волин. націон. ун-т ім. Лесі Українки, 2008. – 258 с.

потрясінь»².

Як міжурядова організація НАТО дозволяє своїм членам співпрацювати у сфері безпеки, зберігаючи свій національний суверенітет, через спільні консультації та рішення. Структури альянсу забезпечують безперервний процес обговорення та координації між країнами-членами у питаннях політики, оборони, економіки та інших аспектах безпеки, а також сприяють співпраці в галузях, що не пов'язані з військовою діяльністю.

Нині членами НАТО є 31 країна. Останньою державою, яка отримала цей статус є Фінляндія, яка приєдналась до Північноатлантичного альянсу 4 квітня 2023 року³.

«Основна мета НАТО - забезпечення колективної безпеки своїх членів шляхом взаємної оборони у разі зовнішньої агресії. Відповідно до статуту НАТО, атака на одного з членів альянсу вважається атакою на весь альянс, вимагаючи колективної відповіді»⁴. Однак, кожна країна має право вирішувати, як вона відповідатиме на конкретну ситуацію, і це не обов'язково означає залучення всіх членів в збройний конфлікт.

НАТО прагне забезпечити розуміння серед своїх членів щодо необхідності активної співпраці проти будь-якого агресора, який загрожує територіальній цілісності будь-якої з країн-членів.

Основний принцип діяльності НАТО полягає у взаємній залежності безпеки кожної країни-члена від безпеки всіх членів альянсу, тому будь-яка загроза однієї країни розглядається як загроза всьому альянсу.

Кожен член НАТО зберігає свій суверенітет у прийнятті рішень, але спільне планування та розподіл ресурсів дозволяють досягти більшого рівня колективної безпеки. Трансатлантичний зв'язок, встановлений з підписанням

---

² Мокій А. І., Яхно Т. П., Бабець І. Г. Міжнародні організації: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2006. — 208 с.

³ Фінляндія стала 31-м членом НАТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_213448.htm?selectedLocale=uk (дата звернення: 20.09.2022)

⁴ Колективна оборона – Стаття 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_110496.htm (дата звернення: 20.09.2022)

Вашингтонського договору, сприяв зниженню ризику зовнішньої агресії та поступовому зближенню європейських країн, зменшуючи ризик військових конфліктів між ними та забезпечуючи партнерство між європейськими членами альянсу та Північною Америкою, створюючи основу для тривалого трансатлантичного партнерства.

«Засноване в 1949 році під час Холодної війни, НАТО зосереджувалося на стримуванні Радянського Союзу та країн Варшавського договору від агресії. Стабільність, яку забезпечило НАТО, дозволила Західній Європі відновитися після Другої світової війни та сприяла економічному зростанню»⁵.

Політика НАТО постійно розвивається у відповідь на зміни у світовому стратегічному ландшафті. «Завершення Холодної війни спонукало альянс до адаптації до нових геополітичних та безпекових умов Європи. НАТО розширило свою оборонну стратегію, включивши в неї діалог та практичну співпрацю з країнами, що не входять до альянсу, вважаючи це ефективним способом підсилення безпеки в євроатлантичному регіоні»⁶.

Сучасне НАТО є не тільки оборонним блоком, але й платформою для співпраці з колишніми противниками, щоб підтримувати мир і безпеку в регіоні. Альянс застосовує гнучкі та інноваційні підходи до вирішення складних викликів, зміцнюючи свою роль у забезпеченні міжнародної безпеки. Це приваблює багато країн-партнерів, що прагнуть приєднатися до НАТО, як це було з країнами Центральної та Східної Європи наприкінці 1990-х - початку 2000-х років.

Трансформація НАТО включає різноманітні ініціативи, такі як «Партнерство заради миру», діалог з країнами Середземномор'я, підтримка кандидатів на членство та розвиток співпраці у сфері безпеки з

---

⁵ Мокій А. І., Яхно Т. П., Бабець І. Г. Міжнародні організації: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2006. — 208 с.

⁶ Бадрак В., Згурець С., Самусь М., Набоченко О., Канарський М. Шлях до НАТО: вимір безпеки. — К., 2006. — 222 с.

Європейським Союзом, ОБСЄ та ООН⁷.

НАТО активно відповідає на нові безпекові загрози, управляючи операціями з врегулювання криз у регіоні Балкан і поза євроатлантичною зоною, а також борючись з тероризмом. Альянс нарощує свої військові ресурси, адаптуючи їх до сучасних викликів.

Три ключові ініціативи, започатковані на Празькому саміті у 2002 році⁸, спрямовані на досягнення цих цілей: створення сил реагування НАТО, реформа військової командної структури, та пражські зобов'язання щодо зміцнення оборонної спроможності країн-членів.

Стратегічна концепція НАТО⁹, опублікована вперше у 1991 році та оновлена у 1999 році, визначає основні цілі та завдання альянсу у сфері безпеки, включаючи використання політичних та військових засобів. На відміну від аналогічних документів часів Холодної війни, ця концепція є відкритою, оскільки раніше такі плани зазвичай були конфіденційними.

У 1999 році НАТО переглянуло свою стратегічну концепцію, враховуючи різноманітність і непередбачуваність ризиків у сфері безпеки.

Основні завдання альянсу включають забезпечення стабільності в євроатлантичному регіоні, політику стримування та захист від агресії, що загрожує членам НАТО, сприяння ефективному запобіганню конфліктам та активна участь у врегулюванні криз. Альянс також розвиває партнерство та співпрацю з країнами поза своїм складом.

Ця концепція також визнає різноманітність ризиків і завдань у сфері безпеки, зазначаючи, що стратегічне середовище розвивається переважно позитивно.

НАТО вважається форпостом у зміцненні євроатлантичної безпеки

---

⁷ Циганкова Т. М., Гордєєва Т. Ф. Міжнародні організації: Навчальний посібник / Київський національний економічний ун-т. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2001. — 340 с.

⁸ Празькі ініціативи. Новини Центру інформації та документації НАТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nato.int/docu/other/ukr/novini/2003/0301.pdf> (дата звернення: 23.09.2023)

⁹ Перепелиця Г. Нова стратегічна концепція НАТО і співробітництво з ЄС та альянсом [Електронний ресурс]. Євроатлантика. — Режим доступу: <http://www.euroatlantica.info/index.php?id=3612> (дата звернення: 23.09.2023)

після Холодної війни. Незважаючи на зменшення загрози широкомасштабної війни, країни-члени та інші держави регіону стикаються з новими викликами, такими як етнічні конфлікти, порушення прав людини, політична дестабілізація та економічні проблеми. Поширення ядерної, біологічної та хімічної зброї та засобів її доставки становить також серйозну загрозу.

НАТО оцінює безпеку в глобальному контексті, враховуючи загрози тероризму, саботажу, організованої злочинності та проблеми з постачанням важливих ресурсів.

Основоположним документом НАТО є Стаття 5¹⁰, яка вказує на те, що напад на одну країну-члена альянсу вважається нападом на всі держави НАТО. Перше використання Статті 5 відбулося 12 вересня 2001 року після терористичних атак на США.

2 жовтня США представили докази причетності аль-Каїди до нападів, після чого члени НАТО узгодили заходи для підтримки США у боротьбі з тероризмом.

У 1999 році НАТО оновило свою стратегічну концепцію, відзначаючи, що сучасні безпекові ризики є різноманітними та важковизначуваними.

Основні задачі альянсу включають підтримку стабільності в євроатлантичному регіоні, виконання ролі форуму для безпекових консультацій, гарантування стримування та оборони від будь-якої агресії, спрямованої проти членів НАТО, а також забезпечення ефективного вирішення конфліктів та активної участі у врегулюванні кризових ситуацій. Крім того, альянс зосереджує зусилля на розвитку партнерства та співпраці з країнами поза його складом.

Ця стратегія також передбачає різні потенційні ризики та виклики у сфері безпеки, включаючи етнічні конфлікти, порушення прав людини, політичну дестабілізацію та економічні проблеми. Вона визначає, що «стратегічне середовище розвивається переважно позитивно і що НАТО,

---

¹⁰ Колективна оборона – Стаття 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_110496.htm (дата звернення: 23.09.2023)

спільно з іншими організаціями, зіграло важливу роль у зміцненні євроатлантичної безпеки після закінчення Холодної війни"¹¹.

НАТО, як міждержавна організація, об'єднує незалежні та суверенні держави для співпраці у сфері спільної безпеки та захисту спільних цінностей. Рішення всередині альянсу приймаються на основі консенсусу, що вимагає одностайної згоди всіх членів.

Для полегшення процесу консультацій кожна країна-член НАТО представлена у політичній штаб-квартирі альянсу в Брюсселі постійною делегацією. «Ця делегація включає постійного представника, який керує делегацією, військового представника та групу цивільних та військових радників. Вони беруть участь у роботі різних комітетів НАТО»¹².

У НАТО існують окремі цивільні та військові структури, які займаються різними аспектами діяльності альянсу. Ці структури підпорядковуються Північноатлантичній раді - вищому органу прийняття рішень в НАТО.

Альянс базується на спільних зобов'язаннях щодо практичної співпраці в обороні та безпеки, причому всі рішення ухвалюються на основі консенсусу.

«Консультації є ключовим аспектом прийняття рішень, дозволяючи кожному представнику країни-члена висловлювати офіційну позицію своєї держави та інформувати свій уряд про думки інших членів альянсу. Вони включають обмін інформацією, інформування про заплановані дії та обговорення з метою досягнення загальної згоди»¹³.

Консультації в НАТО є постійним і гнучким процесом, який може бути ініційований будь-яким представником країни-члена або генеральним

---

¹¹ Бадрак В., Згурець С., Самусь М., Набоченко О., Канарський М. Шлях до НАТО: вимір безпеки. — К., 2006. — 222 с.

¹² Авраменко О. Вступ до НАТО: "за" і "проти". Пошук переконливої політичної мотивації / О. Авраменко, Г. Ярмиш // Політика і час. — К.: Літопис-XX, 2006. — № 1. — С. 94–96.

¹³ Федонюк С.В., Лажнік В.Й., Моренчук А.А., Романюк Н.І. НАТО: історія, структура, діяльність, перспективи: Навч. посіб. — Луцьк: РВВ "Вежа" Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2008. — 258 с.

секретарем НАТО без необхідності тривалої підготовки. Це можливо, оскільки всі представники постійно працюють в штаб-квартирі НАТО у Брюсселі. Механізм консультацій забезпечує безперервний обмін думками та достатньо можливостей для висвітлення позицій кожної країни.

Іноді між країнами-членами НАТО виникають розбіжності, але спільні зусилля спрямовані на знаходження компромісу. У випадках, коли консенсус неможливий, кожна країна має право зберегти власну позицію, оскільки не може бути примусу до прийняття рішення, яке суперечить національним інтересам. Однак загальний дух пошуку компромісу та спільних інтересів сприяє створенню умов для досягнення згоди. Рішення, прийняті в НАТО, відображають консенсус усіх країн-членів.

Основний принцип НАТО полягає у колективному підході суверенних держав до співпраці в питаннях безпеки. Солідарність між членами альянсу виявляється у їх щоденній роботі в політичній і військовій сферах, забезпечуючи, що жоден член не покладається виключно на власні сили для вирішення основних безпекових проблем.

«Принцип солідарності гарантує, що всі члени НАТО, незалежно від їх розміру та військового потенціалу, мають однаковий рівень безпеки, сприяючи стабільності в Євроатлантичному регіоні»¹⁴.

Основні принципи роботи НАТО ґрунтуються на спільних зобов'язаннях щодо співпраці в галузі оборони та безпеки, і спільна безпека розглядається як неподільна.

Усі проблеми, що стосуються безпеки, розв'язуються колективно, і кожна держава НАТО відповідає за власну безпеку, одночасно сприяючи спільній безпеці через альянс. Центральним принципом є спільне прийняття рішень на основі консенсусу.

Консультації в рамках НАТО є постійними і відбуваються на різних рівнях, формальних та неформальних, що сприяє обміну інформацією та

---

¹⁴ Rice C. Promoting the National Interest / Condolisa Rice // Foreign Affairs. – 2000. – С. 54.

обговоренню. Це дозволяє членам альянсу враховувати думки одне одного при формуванні загальної політики. «Консультації проводяться в рамках різних структур, включаючи Північноатлантичну раду, політичний комітет та інші спеціалізовані групи»¹⁵.

НАТО характеризується гнучкістю у взаємодії з державами-членами, враховуючи особливості їх національних законодавств і внутрішню політику. Це проявлялося, наприклад, у випадку Франції, яка до 2009 року не була частиною об'єднаної військової структури НАТО та комітетів оборонного та ядерного планування, але співпрацювала з військовими органами альянсу у певних областях. Також враховуються законодавчі особливості, як у Данії та Норвегії, де є обмеження на розміщення ядерної зброї або іноземних військ у мирний час.

Для досягнення цілей Вашингтонського договору НАТО розробило різноманітні органи і структури, які функціонують як координаційні механізми у сферах, пов'язаних з безпекою. Це включає складну систему цивільних і військових підрозділів, відповідальних за різні аспекти управління та планування.

«Серед важливих оперативних ініціатив НАТО є створення Сил швидкого реагування (NRF), які включають наземні, повітряні та морські компоненти. Ці сили можуть швидко реагувати на кризи та за потреби масштабуватися до більших військових формувань. NRF також сприяє трансформації альянсу, стимулюючи країни-члени підвищити мобільність та готовність своїх військ»¹⁶.

Трансформація НАТО — це важливий процес, метою якого є не лише розвиток оборонних можливостей і сумісності, а й масштабність та амбіційність перетворень. «В основу трансформації була покладена модель американського Об'єднаного командування родів військ (USJFCOM). НАТО

---

¹⁵ Федонюк С.В., Лажнік В.Й., Моренчук А.А., Романюк Н.І. НАТО: історія, структура, діяльність, перспективи: Навч. посіб. — Луцьк: РВВ "Вежа" Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2008. — 258 с.

¹⁶ Федонюк С.В., Лажнік В.Й., Моренчук А.А., Романюк Н.І. НАТО: історія, структура, діяльність, перспективи: Навч. посіб. — Луцьк: РВВ "Вежа" Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2008. — 258 с.

визначило п'ять ключових стовпів трансформації: стратегічні концепції, розробка доктрин і політики, вимоги та можливості, об'єднані майбутні можливості, дослідження та технології, а також спільні експерименти, навчання та оцінка, спільна освіта та підготовка»¹⁷.

Для реалізації цілей, закладених у Вашингтонському договорі, НАТО створило систему органів та структур, спрямованих на координацію політики і співробітництва в сферах, пов'язаних з безпекою. Ця система включає в себе розгалужену мережу цивільних і військових підрозділів, які відповідають за різні аспекти управління та стратегічного планування.

Одна з важливих ініціатив НАТО - створення Сил швидкого реагування (NRF). «Ці сили, складаються з бригади наземних військ, а також включають повітряні та морські компоненти, призначені для швидкого реагування на кризові ситуації. Керовані мобільним штабом об'єднаних оперативно-тактичних сил, NRF можуть оперативно реагувати на кризи і за необхідності розширюватися»¹⁸.

Трансформація НАТО — це безперервний процес адаптації до сучасних викликів. Важливим елементом цього процесу є командування з питань трансформації, розташоване у США, в місті Норфолк, Вірджинія. Ця структура не тільки зміцнює трансатлантичний зв'язок, але й підтримує безпосередній контакт з USJFCOM.

«Командування з питань трансформації розробило структуру, що включає чотири основні елементи для підтримки різних напрямків трансформації: стратегічні концепції та політика, розробка концепцій, нові

---

¹⁷ Active Engagement, Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation adopted by Heads of State and Government. NATO official. Lisbon. Nov. 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68580.htm (дата звернення 24.09.2022)

¹⁸ Active Engagement, Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation adopted by Heads of State and Government. NATO official. Lisbon. Nov. 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68580.htm (дата звернення 24.09.2022)

можливості та дослідження, а також освіта»¹⁹. Ці елементи інтегровані в головну організацію в Норфолку, забезпечуючи координацію і реалізацію трансформаційних ініціатив, і включають різноманітні центри та навчальні заклади, розміщені у різних країнах-членах НАТО.

Головним завданням нової командної структури НАТО є швидке впровадження та ефективна робота, що сприяє прискоренню процесу трансформації. Командування з питань трансформації та оперативне командування були офіційно запуснені влітку 2001 року. У цей час також відбулася реорганізація колишнього оперативного штабу командування об'єднаних сил НАТО в Атлантиці та перепідпорядкування школи НАТО новому командуванню.

Процес переходу НАТО до нової командної структури був складним завданням, що включав закриття численних штабів, які діяли до 1999 року, та створення нових організацій, іноді з нуля. Реорганізація передбачала перерозподіл функцій та персоналу між різними штабами для забезпечення безперервного переходу до нової структури. У цьому процесі також використовувалися співробітники, відряджені за системою «добровільного внеску» від країн-членів.

«Реалізація переходу до нової командної структури протягом трьох років була непростю задачею, особливо з огляду на необхідність підтримання поточних операцій НАТО, таких як SFOR, KFOR та ISAF IV»²⁰. Це вимагало значних зусиль для мінімізації потенційних проблем, пов'язаних з такою глибокою реорганізацією.

Ці зусилля були важливі для забезпечення того, щоб НАТО могло відповідати на швидкозмінні глобальні вимоги в сфері безпеки та оборони.

Як єдина міжнародна організація, яка здатна виконувати широкий

---

¹⁹ Deterrence and defence. – NATO official. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_133127.htm (дата звернення 24.09.2022)

²⁰ NATO Chiefs of Defence Focus on the Alliance's Military Instrument of Power. – Allied Command Transformation. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.act.nato.int/articles/nato-mccs-2022-1> (дата звернення 24.09.2022)

спектр військових операцій, НАТО відіграє важливу роль у забезпеченні безпеки. Ця роль є важливою не тільки для країн-членів альянсу і його партнерів, але й для всього міжнародного співтовариства, оскільки вона сприяє ефективній координації та взаємодії військових сил з різних країн.

Що стосується організаційно-правового забезпечення НАТО, Вашингтонський договір, підписаний 4 квітня 1949 року, став основою для створення Північноатлантичного альянсу (НАТО)²¹.

У цьому договорі країни-члени НАТО взяли на себе низку зобов'язань, таких як мирне вирішення міжнародних спорів, утримання від загрози чи застосування сили, розвиток мирних і дружніх міжнародних відносин, усунення конфліктів у зовнішній економічній політиці, сприяння економічному співробітництву між країнами-членами, підтримка індивідуальної та колективної здатності протистояти збройному нападу, а також консультації у випадку загрози територіальній цілісності, політичній незалежності чи безпеці будь-якої з держав-членів.

Відносини у Північноатлантичному альянсі (НАТО) ґрунтуються не тільки на Вашингтонському договорі, але й на ряді інших значущих документів, які формують стратегічні напрямки, політику та ініціативи альянсу. До ключових документів входять:

1. Декларація саміту НАТО в Страсбурзі/Келі (2009 рік)²²: встановлює політичний напрямок і стратегічні цілі альянсу.
2. Комплексна політична директива (Рига, 2006 рік): визначає загальні напрямки політики і стратегії НАТО.
3. Декларація Бухарестського саміту (2008 рік)²³: містить важливі стратегічні рішення і напрямки розвитку альянсу.

---

²¹ Федонюк С.В., Лажнік В.Й., Моренчук А.А., Романюк Н.І. НАТО: історія, структура, діяльність, перспективи: Навч. посіб. — Луцьк: РВВ "Вежа" Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2008. — 258 с.

²² Декларація саміту НАТО в Страсбурзі / Келі. – 04.04.2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/uk/natolive/topics_50115.htm (дата звернення 27.09.2022)

²³ Декларація Бухарестського саміту, 3 квітня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/uk/natolive/official_texts_8443.htm (дата звернення 27.09.2022)

4. Наукова програма НАТО: сприяє науковому співробітництву між країнами-членами.

5. Декларація Ризького саміту (2006 рік)²⁴: визначає стратегічні напрямки НАТО.

6. Стратегічна концепція альянсу (1991 рік)²⁵: встановлює основні принципи і стратегію діяльності НАТО.

7. Програма «Партнерство заради миру» (1994 рік)²⁶: ініціатива, що розширює співпрацю між НАТО та іншими країнами.

На саміті НАТО в Мадриді 2022 року була ухвалена нова Стратегічна концепція²⁷, яка є вирішальною у контексті глобальної безпеки та стабільності, особливо з урахуванням військових конфліктів в Європі. Цей документ розвиває попередні позиції, такі як Лондонська декларація 2019 року²⁸ та Брюссельська декларація 2021 року²⁹, відзначаючись своєю гнучкістю та адаптацією до змінних обставин. Стратегічна концепція включає аналіз безпекового середовища, визначення загроз, методів їх подолання та окреслює основні політичні та військові завдання НАТО, узгоджуючи їх із принципами та цінностями альянсу.

«Стратегічна концепція НАТО акцентує на основній цілі організації — забезпеченні колективної оборони, зосереджуючись на рішучому захисті свободи та безпеки своїх членів від усіх форм загроз. Трансатлантичний зв'язок між державами-членами, побудований на спільних цінностях,

---

²⁴ Декларація Ризького саміту, Рига, 29 листопада 2006 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nato.int/docu/other/ukr/2006/pr06-150u.htm> (дата звернення 27.09.2022)

²⁵ Стратегічна Концепція Альянсу, 23-24 квітня 1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/uk/natolive/official_texts_27433.htm (дата звернення 27.09.2022)

²⁶ Програма «Партнерство заради миру», 1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/uk/SID-AFEC1229-97A1164C/natolive/topics_50349.htm (дата звернення 27.09.2022)

²⁷ NATO 2022 Strategic Concept. NATO official. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf (дата звернення 27.09.2022)

²⁸ London Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council. NATO official. London, 3-4 December 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_171584.htm (дата звернення 27.09.2022)

²⁹ Brussels Summit Communiqué issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 14 June 2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm (дата звернення 27.09.2022)

вважається фундаментальним для забезпечення безпеки. НАТО служить головним майданчиком для ведення діалогу та координації дій у сферах індивідуальної та колективної безпеки, дотримуючись принципів неподільної безпеки і солідарності, як визначено у статті 5 договору»³⁰. Основні зусилля альянсу зосереджені на стримуванні, обороні, керуванні кризами, спільній безпеці, підвищенні стійкості та технологічному лідерстві.

У концепції члени НАТО висловили засудження агресії Росії проти України, незалежної держави та близького партнера НАТО, закликаючи Росію припинити воєнні дії, вивести війська з України та повернутися до дипломатичних методів розв'язання конфліктів.

Стратегічна концепція 2022 року забезпечує політичне керівництво на високому рівні. Проте, її реалізація може бути складнішою через змінність і непередбачуваність міжнародного безпекового середовища, що ускладнює здійснення планів та підтримання високої готовності. Успішність концепції залежатиме від єдності та підтримки всіх членів альянсу та їхньої здатності адекватно реагувати на події та готуватися до них заздалегідь, а не лише реагувати на вже відбулі події.

1.2. Джерельна база та стан розробки проблеми

Джерельну базу мого дослідження умовно можна поділити на дві частини, де перша включає офіційні документи Північноатлантичного альянсу (НАТО), такі як Вашингтонський договір, який є основоположним для НАТО, Стратегічні концепції НАТО 1952³¹, 1991³², 1999³³, 2010³⁴, 2022³⁵

---

³⁰ NATO 2022 Strategic Concept. NATO official. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [/https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf](https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf) (дата звернення 27.09.2022)

³¹ The Strategic Concept for the Defense of the North Atlantic Area. MC 3/5 (Final). (1952) – NATO Strategy Documents 1949-1969 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nato.int/archives/strategy.htm> (дата звернення: 29.09.2023)

³² The Alliance's New Strategic Concept agreed by the Heads of State and Government participating in the Meeting of the North Atlantic Council (1991) – NATO official. Rome [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm (дата звернення: 29.09.2023)

років, які визначають відносини НАТО з партнерськими країнами, а також декларації та рішення, ухвалені під час самітів і засідань Північноатлантичної Ради³⁶.

Використовувались також концепції, угоди та доктринальні документи, впроваджені НАТО, а також виступи високопосадовців.

Друга частина джерельної бази охоплює офіційні документи та публікації американської виконавчої влади та країн-членів НАТО. Це включає заяви, виступи та інтерв'ю високопоставлених діячів, офіційні документи, що випускаються після самітів альянсу, інформацію про візити державних голів та представників урядів до головної штаб-квартири НАТО у Брюсселі³⁷, а також прес-релізи та брифінги, які служать як надійне джерело для оцінки офіційних позицій по різних питаннях.

Дослідження еволюції взаємин між США та НАТО здійснювався через аналіз «Стратегій національної безпеки США»³⁸, включаючи важливі звернення американських президентів «Про стан нації», де викладаються ключові засади та напрями американської зовнішньої політики, зокрема євроатлантичний аспект.

Джерельною базою також є публічні заяви та статті американських політичних лідерів, які дають уявлення про зовнішню політику США та її

---

³³ The Alliance's Strategic Concept. Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council (1999) – NATO official. Washington D. C. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm (дата звернення: 29.09.2023)

³⁴ Active Engagement, Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation adopted by Heads of State and Government (Nov. 2010) – NATO official. Lisbon [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68580.htm (дата звернення: 29.09.2023)

³⁵ NATO 2022 Strategic Concept – NATO official [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf (дата звернення: 29.09.2023)

³⁶ London Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council (3-4 December 2019) – NATO official. London [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_171584.htm (дата звернення: 29.09.2023)

³⁷ Statement by NATO Heads of State and Government on Russia's attack on Ukraine – NATO official [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_192489.htm (дата звернення: 29.09.2023)

³⁸ NATO Chiefs of Defence Focus on the Alliance's Military Instrument of Power – Allied Command Transformation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.act.nato.int/articles/nato-mccs-2022-1> (дата звернення: 29.09.2023)

відношення до євроатлантичної інтеграції. Мемуари впливових політиків та громадських діячів, таких як М. Олбрайт та С. Телбот, виявились цінними, оскільки вони розкривають моменти, що не були доступні у офіційних джерелах, що є важливими для розуміння міжнародних відносин.

Американські періодичні видання також використовувались у дослідженні. Заяви, публікації та інтерв'ю, опубліковані в цих виданнях, відображають актуальні теми та підходи до вирішення поточних проблем.

Інформація з офіційних веб-сайтів Державного департаменту США, Білого дому, НАТО та Європейського Союзу також використовувалася в дослідженні, забезпечуючи доступ до сучасної та релевантної інформації.

Монографія професорів Є. Камінського та А. Дашкевича з Інституту світової економіки і міжнародних відносин, присвячена американському зовнішньополітичному курсу щодо України, детально аналізує становлення позиції США відносно незалежності України з історичної перспективи. Українські науковці С. Пирожков, Б. Парахонський, Г. Перепелиця, Л. Токар, О. Бодрук та В. Леонов дослідили аспекти євроатлантичної інтеграції України, враховуючи роль НАТО у міжнародних відносинах. Ці питання постійно знаходяться в полі зору українських експертів.

Американська історіографія періоду акцентувала на формуванні постконфронтаційної міжнародної системи, в якій активну роль відіграли Г. Кісінджер, З. Бжезинський, Р. Доул, Ч. Краутхаммер. Вони розглядали кінець «холодної війни» як перемогу Заходу, відкриваючи шлях для реалізації ідей гегемонії.

Проте, поява локальних конфліктів внаслідок розпаду біполярної системи породило інші погляди на світовий порядок, які представили А. Коул, М. Кац, П. Гоубл.

Період 1990-х років у дослідженнях американських експертів характеризується акцентом на формуванні нової системи європейської безпеки та обговоренням ролі НАТО, включаючи його розширення. В цьому контексті важливо згадати погляди таких експертів, як Дж.Айкенберрі, Р.

Хантер, Ч. Купчан, Р. Асмус, Р. Кюглер, Ф. Ларрабі, а також критиків цієї політики, як Дж. Ф. Кеннан, Ч. Мейнс, М. Мендельбаум, Дж. Геддіс.

Крім цього, важливі дані були зібрані з офіційних веб-сайтів НАТО, де представлені прес-релізи та інформація про найважливіші події та новини Організації.

Аналіз нової Стратегічної концепції НАТО був проведений експертами Центру Скоукрофта³⁹, які використовували п'ять критеріїв для оцінки цього документа. Також вивчалися роботи відділу досліджень Оборонного коледжу НАТО, які розглядали вплив стратегічної конкуренції на глобальне середовище безпеки.

Окрім того, дослідження включає роботи вчених та дослідників із різних країн, таких як П. Келлер, С. Слоан, Б. Тертрейс, М. Веббер, М. Заборовський та Т. Тарді, які висвітлюють різні аспекти Стратегічної концепції НАТО і її вплив на майбутнє адаптації альянсу.

Вивчаючи особливості зовнішньої політики США, були проаналізовані праці З. Бжезинський в яких він розглядає питання глобального лідерства Америки, вказуючи на те, що з плином часу глобальні сили все активніше виступатимуть проти домінування однієї держави у світі. Він вважає, що США стали першою державою з таким масштабом впливу і, можливо, вони будуть останньою з такими позиціями⁴⁰.

Тему взаємовідносин між США та Європейським Союзом у середньостроковій перспективі досліджує А. І. Веселовський⁴¹. Він зосереджується на аналізі ризиків, пов'язаних із трансатлантичною конкуренцією, особливо з урахуванням зростання впливу Китаю та

---

³⁹ Scowcroft Strategy Scorecard: NATO's Strategic Concept Clear on the Threats, but will Require Sustained Commitment from Alliance // Atlantic Council. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.atlanticcouncil.org/contentseries/scorecard/scowcroft-strategy-scorecard-natos-strategic-concept/> (дата звернення: 29.09.2023)

⁴⁰ Бжезинський З. Стратегічне бачення: Америка і криза глобальної влади / З. Бжезинський. – 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://orientalreview.org/wp-content/uploads/2012/12/Brzezinski-Zbigniew.-StrategicVision-America-and-the-Crisis-of-Global-Power.pdf> (дата звернення: 29.09.2023)

⁴¹ Веселовський А. І. Відносини США – Європейський Союз: тенденції та варіанти у середньостроковій перспективі / А. І. Веселовський. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-03/veselovsky-20_03.pdf (дата звернення: 29.09.2023)

агресивної політики Росії.

У статті М. Лимар⁴² досліджується розвиток відносин між Сполученими Штатами Америки та Європейським Союзом на початку 21-го століття, особливо фокусуючись на так званій «трансатлантичній тріщині».

Це поняття символізує зростаюче відчуження між цими двома геополітичними велетнями, підкреслюючи потребу у відновленні та зміцненні відносин на новій основі. Автор висвітлює ключові аспекти та напрямки, у яких США та Європа можуть об'єднати свої зусилля для вдосконалення взаємодії та зміцнення глобального порядку.

Л. Мицик⁴³ у своїй праці аналізує розвиток глобального лідерства Сполучених Штатів в контексті сучасних міжнародних відносин. Згідно з дослідженням, США володіють беззаперечним лідерством у різних сферах, таких як політика, військова міць, економіка та науково-технічний прогрес, визначаючи тим самим розвиток міжнародної системи і граючи роль ключового гравця на світовій арені. Проте, як відзначає автор, цитуючи З. Бжезінського, існує тенденція до зростаючого опору глобальним силам проти концентрації світової гегемонії у руках однієї країни, що може свідчити про те, що Америка може стати останньою державою, яка володіє такою повною глобальною владою.

Стаття А. М. Годлюка «Американське лідерство в XXI столітті»⁴⁴ зосереджує увагу на ключових аспектах, які визначають глобальне лідерство США. Автор аналізує різноманітні фактори зовнішньої політики, які сприяли виокремленню Сполучених Штатів як провідної світової держави. У статті також розглядаються потенційні сценарії та майбутні траєкторії американського глобального лідерства, оцінюючи його стійкість та можливі

---

⁴² Лимар М. Ю. Еволюція трансатлантичних відносин на початку XXI століття // Наукові праці. Політологія. — 2013. — Випуск 200. — Том 212. — С. 87-90.

⁴³ Мицик Л. Еволюція глобального лідерства США в сучасній системі міжнародних відносин // Історичні і політологічні дослідження. - 2019. - № 1 (64). - С. 29-35.

⁴⁴ Годлюк А. М. Американське лідерство в XXI столітті // Актуальні проблеми міжнародних відносин. — Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2011. — Вип. 103. Ч. 1. — С. 67-71.

виклики у майбутньому.

Книга Р. Хааса поглиблює розуміння американської політики після закінчення Холодної війни, пропонуючи переосмислення ролі США у світовому порядку та особливу увагу до ситуації на Близькому Сході.

Також слід відзначити, що тема змін у зовнішньополітичних пріоритетах США та НАТО в сучасному світі ще не повністю розкрита в українському політологічному дискурсі. Проте, на основі праць українських вчених, таких як В. Заблоцький⁴⁵, Н. Мельничук⁴⁶, Г. Панченко⁴⁷ та М. Фесенко⁴⁸ можна сформувати більш чітке бачення української перспективи на це питання. Ці автори аналізують міжнародне політичне лідерство США, підкреслюючи, що, незважаючи на різні виклики, Сполучені Штати залишаються ключовим гравцем в економіці, військовій сфері, політиці та науково-технічному прогресі.

Висновки до розділу I.

У сучасному світі, де міжнародні відносини набувають все більшої динамічності та складності, аналіз відносин між Сполученими Штатами Америки та Північноатлантичним альянсом (НАТО) є ключовим для розуміння глобальних тенденцій у сфері безпеки та міжнародної політики. Важливість цього дослідження полягає у виявленні та аналізі тих змін, які відбулися від часу заснування НАТО у 1949 році до сучасності, з акцентом на ролі та впливі США у цьому процесі.

Для початку, необхідно звернути увагу на історичний контекст

---

⁴⁵ Заблоцький В. Оборона за Байденом : що стане пріоритетом для розвитку американського війська // Український тиждень. — 2021. — № 19. — С. 12-15.

⁴⁶ Мельничук Н. Лідерство США в умовах глобальних трансформацій // Політичний менеджмент. — 2013. — № 1-2. — С. 202-212.

⁴⁷ Панченко Г. «Трансатлантична тріщина» у відносинах між США та ЄС на початку XXI ст. // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. — 2012. — № 6 (241). Ч. 1. — С. 63-69.

⁴⁸ Фесенко М. Особливості формування зовнішньої політики США за президентства Дж. Байдена: Дипломатичний прогноз // Зовнішні справи. — 2021. — № 3-4. — С. 2-6.

створення НАТО, що був відповіддю на геополітичні виклики після Другої світової війни, а саме — загрозу з боку Радянського Союзу та потребу у забезпеченні безпеки західноєвропейських країн. США, як провідна держава західного блоку, відіграли ключову роль у цьому процесі, ініціювавши створення альянсу та визначивши його стратегічні напрямки.

Теоретично, це дослідження базується на ряді концепцій з галузі міжнародних відносин. Зокрема, використовуються положення реалізму, який акцентує на важливості державного суверенітету, національних інтересів та балансу сил у міжнародній системі. Лібералізм, в свою чергу, зосереджує увагу на ролі міжнародного співробітництва, інституційних механізмів та правових норм у формуванні міждержавних відносин. Конструктивізм надає значення сприйняттю, ідентичностям та цінностям у відносинах між державами.

Методологічно дослідження охоплює різні підходи, включаючи історичний аналіз для виявлення та інтерпретації ключових подій у відносинах США та НАТО. Важливою частиною є також аналіз первинних джерел, які включають офіційні документи, протоколи засідань та політичні декларації, що дозволяє отримати безпосереднє розуміння політичних позицій та стратегій. Компаративний аналіз дозволяє порівнювати різні періоди та аспекти відносин, виявляючи тенденції, зміни та константи.

Емпірична частина дослідження включає роботу з науковими працями, статистичними даними та аналітичними звітами, що забезпечує глибоке розуміння теми. Контент-аналіз медійних матеріалів та публічних виступів забезпечує зрозуміння публічної риторики та впливу на громадську думку.

Заклучно, викладене дослідження є комплексним та багатограним, охоплюючи широкий спектр теоретичних, методологічних та емпіричних підходів. Це забезпечує всебічне розуміння еволюції відносин між США та НАТО, їх впливу на міжнародну безпеку та роль у глобальній політиці.

РОЗДІЛ II

ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД ВІДНОСИН США І НАТО

2.1. Створення НАТО та роль США у його формуванні.

На сьогодні НАТО є найбільш стабільним і послідовним воєнно-політичним альянсом. Його створення було відповіддю на події, що відбувалися у світі після Другої світової війни. Проте, історичні коріння НАТО простягаються ще глибше.

За останні двісті років, починаючи з часів Французької революції, Європа тричі змогла мирним шляхом переосмислити свою безпекову архітектуру. Нині континент знову знаходиться на межі подібних змін.

Перша постнаполеонівська безпекова система була сформована на Віденському конгресі 1815 року, яка забезпечила мир у Європі на 99 років. В той час США не втручались, хоча і мали військовий досвід в конфліктах з Англією.

«Друга значна зміна в європейській безпековій архітектурі відбулася у Версалі в 1919 році. Президент США Вудро Вільсон відіграв ключову роль у цьому процесі, але після цього США відмовились від участі в новостворених структурах, що, врешті-решт, призвело до послаблення позицій Америки та до відновлення загальноєвропейської війни через двадцять років»⁴⁹.

У 1945 році, коли знову виникла потреба переглянути європейську безпеку, великі держави спочатку розробили систему, базовану на принципах Ялтинської і Потсдамської конференцій та статуті ООН. Проте, у 1947 році, зіткнувшись із неефективністю цієї системи в умовах радянської експансії, західні лідери створили більш ефективну структуру колективної безпеки,

---

⁴⁹ Федонюк С.В., Лажнік В.Й., Мопенчук А.А., Романюк Н.І. НАТО: історія, структура, діяльність, перспективи: Навч. посіб.- Луцькб РВВ «Вежа» Волин. націон. ун-т ім. Лесі Українки, 2008. – 258 с.

засновану на «доктрині Трумена», «плані Маршала», НАТО, атлантичному партнерстві та лідируючій ролі Америки⁵⁰.

У другій половині ХХ століття світ спостерігав інтеграційні процеси у різних сферах, включаючи політику та військову безпеку.

Це особливо помітно в формуванні воєнно-політичних альянсів, які мали на меті не конфлікт, а співпрацю в галузі миру та безпеки. Серед таких організацій НАТО виділяється як найефективніша.

«Її розвиток доповнював процес економічної, політичної та культурної інтеграції країн Західної Європи, ставши її ключовою складовою. Цей зв'язок між економічними, військово-політичними та гуманітарними структурами призвів до значних змін у соціальному та політичному ландшафті Європи, демонструючи ефективність західної демократичної моделі»⁵¹.

Після Другої світової війни, Європа була розділена на Східну та Західну частини, з політичними та ідеологічними бар'єрами холодної війни. Цей період характеризувався взаємною недовірою та підозрілістю, яка базувалася на двох факторах: присутності радянської армії у центрі Європи та монополії США на атомну зброю.

Відносини між СРСР та Заходом після Другої світової війни були напруженими через відмінності у соціально-політичних системах та ідеологіях. СРСР намагався встановити контроль над Східноєвропейськими країнами, що викликало занепокоєння на Заході.

У той час, країни Західної Європи переживали наслідки руйнування після Другої світової війни та страх перед можливою радянською експансією.

«Ще під час війни були розроблені плани для відновлення Європи, включаючи створення в 1943 році Адміністрації допомоги і відновлення ООН (ЮНРРА), яка працювала до 1947 року. До неї приєдналися інші

---

⁵⁰ Мокій А. І., Яхно Т. П., Бабєць І. Г. Міжнародні організації: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2006. — 208 с.

⁵¹ Алексєєва Т.І. Міжнародні організації: Навчальний посібник. — Харків: ХНЕУ, 2006. — 200 с.

організації, такі як Європейська центральна організація з внутрішнього транспорту та Європейська організація вугілля, які згодом об'єдналися в Економічну комісію ООН для Європи (ЕКЄ)»⁵².

Ці структури вважали, що проблеми Європи можуть бути вирішені внутрішніми зусиллями, але холодна війна змінила ці плани, розділивши континент.

Геополітичний ландшафт світу швидко перетворився на двополюсний, з протистоянням між СРСР та США. Післявоєнні переговори між цими державами характеризувались непоступливістю, і США впровадили політику стримування, підтриману доктриною Г. Трумена, яка була спрямована на протидію радянському впливу.

Між 1945 та 1947 роками, країни Західної Європи боялися радянського експансіонізму і прагнули захистити себе від поширення впливу СРСР не лише в Східній Європі, а й на інших частинах континенту. Вони турбувалися, що СРСР збереже свої збройні сили, в той час як західноєвропейські країни скорочували свої оборонні структури відповідно до рішень ООН. «Стурбованість західних країн зростає, коли СРСР почав встановлювати авторитарні режими в країнах Центральної та Східної Європи, порушуючи громадянські права та свободи»⁵³.

Після закінчення Другої світової війни, США активно працювали над посиленням своєї глобальної військової та політичної позиції, не тільки щодо СРСР, а й у відношенні до країн Західної Європи. «Ця політика включала так звану «стратегію подвійного стримування», розроблену професором В. Хенрієдером, яка мала на меті одночасно обмежити вплив СРСР та

---

⁵² Ковалевський В.В., Козак Ю.Г., Грищенко С.Г., Новацький В.М., Макогон Ю.В. Міжнародні організації: Навчальний посібник для студентів економічних вузів і факультетів. — Одеса: Астропринт, 2001. — 288 с.

⁵³ Кучик О.С., Суховолец І.Р., Сельмах А.Б., Литвин Г., Тюшка А. Міжнародні організації. — Львів: Львівський національний університет ім. Івана Франка, Факультет міжнародних відносин. — 2-ге вид., переробл. і доп. — Київ: Знання, 2007. — 749 с.

забезпечити перевагу США у Західній Європі»⁵⁴.

В результаті, США запропонували створити військово-політичний альянс із західноєвропейськими країнами, щоб протистояти СРСР.

Протягом 1947-1952 років, американська допомога у відновленні та стабілізації економіки Західної Європи, зокрема через план Маршала, стала одним з ключових факторів її відродження.

Ці обставини призвели до необхідності забезпечення колективної оборони Західної Європи, щоб запобігти агресії та підтримувати умови для розвитку демократії та економічного зростання.

«Між 1947 і 1949 роками серія подій, включаючи загрозу суверенітету Греції, Норвегії, Туреччини та інших західноєвропейських країн, ще більше закріпила домінуючу роль США в західному світі»⁵⁵.

Відмова СРСР від участі у плані Маршала та його зусилля заборонити участь у цьому плані країнам Східної Європи, сприяли подальшому розділенню Європи.

План Маршала, що передбачав надання економічної допомоги від США, підтриманий багатьма західноєвропейськими країнами, допоміг подолати післявоєнну кризу.

Однак, «прихід комуністів до влади в Чехословаччині у 1948 році, де вони не мали більшості, лише збільшив страх перед комунізмом на Заході та бажання протистояти йому»⁵⁶.

У зв'язку з наростаючою напруженістю у Європі, країни Західної Європи звернулися до Сполучених Штатів з проханням про гарантії безпеки. Однак, адміністрація президента США Гаррі Трумена відповіла, що Європа

---

⁵⁴ Гончар Б.М., Гончар Ю.Б. Ставлення США до проблем інтеграції країн Центрально-Східної Європи в Західноєвропейське об'єднання // Питання нової та новітньої історії. — Київ, 1996. — Випуск 42. — С. 139-146.

⁵⁵ Гончар Б.М., Гончар Ю.Б. Ставлення США до проблем інтеграції країн Центрально-Східної Європи в Західноєвропейське об'єднання // Питання нової та новітньої історії. — Київ, 1996. — Випуск 42. — С. 139-146.

⁵⁶ Циганкова Т.М., Гордєєва Т.Ф. Міжнародні організації: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. — Київ: Київський національний економічний університет. — Київ: КНЕУ, 2003. — 183 с.

повинна спочатку об'єднатися самостійно.

У відповідь на це, «22 січня 1948 року, британський міністр закордонних справ Ернест Бевін запропонував створити оборонний союз західних країн у своєму виступі в Палаті громад»⁵⁷.

Ця ідея набула конкретної форми 4 березня 1948 року на зустрічі представників Бельгії, Великої Британії, Люксембургу, Нідерландів та Франції в Брюсселі, де була обговорена пропозиція англо-французького договору про взаємодопомогу. «17 березня того ж року був підписаний Брюссельський договір, який передбачав створення системи колективної оборони, зміцнення взаємодії та співпраці у різних сферах»⁵⁸.

Основними цілями договору були запобігання відродженню військової могутності Німеччини та протидія можливим конфліктам з Радянським Союзом.

Він передбачав обов'язок надання взаємної допомоги у разі агресії проти будь-якої з країн-учасниць та консультації у разі загрози від Німеччини або іншого континенту.

Створювалася також консультативна рада з міністрів закордонних справ учасників та оборонний комітет.

У квітні 1948 року було засновано військовий комітет для спільного оборонного планування. «У вересні того ж року було створено три об'єднаних військових командування: сухопутних, військово-повітряних та військово-морських сил під керівництвом відповідно генерала де Латр де Тасіньї (Франція), маршала авіації Дж. Робба (Велика Британія) та віце-адмірала Жожара (Франція). Також було утворено комітет головнокомандувачів на чолі з фельдмаршалом Б. Монтгомері з Великої

---

⁵⁷ Європейська інтеграція: Навчальний посібник / Кол. авт.; за заг. ред. проф. І.А.Грицяка та Д.І.Дзвінчука. — Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. — 464 с.

⁵⁸ Циганкова Т.М., Гордєєва Т.Ф. Міжнародні організації: Навчальний посібник. — Київ: Київський національний економічний університет, 2-ге вид., перероб. і доп. — Київ: КНЕУ, 2001. — 340 с.

Британії, зі штабом у Фонтенбло, Франція»⁵⁹. Ця військова структура отримала назву «Західноєвропейська оборонна організація» і була утворена в рамках Брюссельського договору.

Під час перших зустрічей керівників оборонних відомств держав-членів західного союзу, де аналізувалися військові ресурси кожної країни, виявилось, що їх ресурси недостатні. Це призвело до висновку про необхідність залучення додаткової, зокрема фінансової, підтримки від Сполучених Штатів Америки.

У цьому контексті виникла ідея про розширення оборонного союзу за рахунок США та Канади, а також про створення єдиної оборонної системи в євроатлантичному регіоні.

У вересні 1948 року, з цими пропозиціями, міністри закордонних справ Франції (Ж. Бідо) і Великої Британії (Е. Бевін) звернулися до Вашингтона. Ідея отримала публічну підтримку після виступу міністра закордонних справ Канади (і майбутнього прем'єр-міністра) Л. Сен-Лорана в парламенті Канади 28 квітня 1948 року.

«Важливим етапом на шляху до створення євроатлантичного оборонного альянсу стало прийняття 11 червня 1948 року Сенатом США резолюції, яка дозволяла уряду укладати мирні союзи з іншими державами поза межами американського континенту»⁶⁰.

Це стало ключовим кроком у переході від ідеї до практичної реалізації створення єдиної системи оборони.

У листопаді 1948 року Рада Західного союзу розробила проект Атлантичного пакту, який був надісланий у Вашингтон, а до грудня цього ж року був підготовлений узгоджений проект⁶¹. Паралельно виникла

---

⁵⁹ Європейська інтеграція: Навчальний посібник / Кол. авт.; за заг. ред. проф. І.А.Грицяка та Д.І.Дзвінчука. — Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. — 464 с.

⁶⁰ Європейська інтеграція: Навчальний посібник / Кол. авт.; за заг. ред. проф. І.А.Грицяка та Д.І.Дзвінчука. — Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. — 464 с.

⁶¹ Кучик О.С., Суховолець І.Р., Сельмах А.Б., Литвин Г., Тюшка А. Міжнародні організації. — Львів: Львівський національний університет ім. Івана Франка, Факультет міжнародних відносин. — 2-ге вид., переробл. і доп. — Київ: Знання, 2007. — 749 с.

пропозиція долучити до планованого альянсу країни північної та південної Європи, які в той час обговорювали можливість створення своїх регіональних пактів (скандинавського та середземноморського).

Проте ці ініціативи не отримали достатньої підтримки у своїх регіонах (зокрема в Швеції, Фінляндії, Італії) і не були реалізовані.

«Внаслідок консультацій з зацікавленими державами, 15 березня 1949 року було вирішено запросити до Атлантичного альянсу, який створювався, Данію, Ісландію, Італію, Норвегію та Португалію, разом із п'ятьма членами Західного союзу, США та Канадою»⁶².

Проект договору був опублікований 18 березня для ознайомлення громадськості. У тексті договору було підкреслено прагнення до «мирного співіснування, стабільності та добробуту в північноатлантичному регіоні, а також важливість захисту свободи та демократичних цінностей. Члени Договору домовилися об'єднати зусилля для колективної оборони та збереження миру і безпеки»⁶³.

Договір також включав положення про мирне вирішення міжнародних спорів та утримання від застосування сили, які були несумісні з цілями ООН.

«Особливо значущою була стаття 5, яка стверджувала, що напад на одного з членів альянсу розглядатиметься як напад на всіх його членів. Стаття 7 уточнювала, що Договір не має впливати на обов'язки держав-членів ООН»⁶⁴.

Також передбачалась можливість приєднання до Договору інших держав, які поділяли його принципи і сприяли безпеці регіону.

Проти цього Договору виступив уряд СРСР, який 31 березня 1949 року висловив протест, називаючи пакт агресивним і суперечливим статуту ООН

---

⁶² Європейська інтеграція: Навчальний посібник / Кол. авт.; за заг. ред. проф. І.А.Грицяка та Д.І.Дзвінчука. — Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. — 464 с.

⁶³ Європейська інтеграція: Навчальний посібник / Кол. авт.; за заг. ред. проф. І.А.Грицяка та Д.І.Дзвінчука. — Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. — 464 с.

⁶⁴ Каспрук Б. НАТО як гарант стабільності та безпеки в Європі й світі // Час. — Київ, 1997. — № 40 (9-15 жовтня). — С. 4.

та існуючим угодам.

У відповідь, міністри закордонних справ 12 країн-учасниць 2 квітня заявили про оборонний характер пакту і його відповідність статуту ООН.

«4 квітня 1949 року в Вашингтоні представники урядів 12 країн підписали Договір, створюючи Північноатлантичний альянс (НАТО) як військово-політичний союз. Договір набрав чинності 24 серпня 1949 року після ратифікації всіма учасниками»⁶⁵.

Створення НАТО було відповіддю на зростаюче протистояння під час холодної війни між соціалістичними та капіталістичними державами. Альянс, що об'єднав 12 країн, мав на меті забезпечити спільну безпеку та захист, зокрема від загрози з боку СРСР. Цей союз став першим великим військовим блоком після Другої світової війни, ініційованим США, який об'єднав капіталістичні країни в противагу соціалістичному блоку.

НАТО утворило військовий альянс незалежних держав, згуртованих спільними інтересами у підтримці миру та захисті свободи через політичну солідарність та співпрацю. Згідно із Вашингтонським договором, альянс був створений на основі Статуту ООН, зокрема його статті 5, яка закріплює право на індивідуальну чи колективну оборону.

НАТО представляє собою співтовариство вільних держав, що прагнуть забезпечити власну безпеку через взаємні гарантії та стабільні міжнародні відносини.

Структура НАТО дозволяє їй досягати визначених цілей та виконувати завдання.

Як міжурядова організація, вона забезпечує платформу для країн-членів, де вони зберігають свій повний суверенітет та незалежність, одночасно співпрацюючи у вирішенні питань безпеки.

Основним завданням НАТО є захист свободи та безпеки своїх членів шляхом політичних та військових заходів в рамках принципів Статуту ООН.

---

⁶⁵ NATO Chiefs of Defence Focus on the Alliance's Military Instrument of Power – Allied Command Transformation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.act.nato.int/articles/nato-mccs-2022-1>

Альянс діє на основі спільної вірності до прийнятих зобов'язань та підтримує нероздільну безпеку своїх членів. Від свого створення НАТО сприяє створенню стабільного та справедливого миру в Європі, а також забезпечує трансатлантичний зв'язок, що поєднує безпеку США з безпекою Європи.

2.2. Поглиблення співпраці в рамках Північноатлантичного альянсу.

Історія розвитку Північноатлантичного альянсу може бути розподілена на декілька важливих періодів, хоча точне визначення їх меж є складним через переплетення різноманітних процесів (політичних, економічних, військових, гуманітарних) серед членів альянсу.

Ці процеси не завжди синхронізовані та часто відстають від змін у цілях та завданнях організації.

Втім, історіографія НАТО визначає кілька ключових етапів її розвитку, виходячи з важливих змін у її завданнях, принципах та механізмах діяльності.

«Перший період (1949–1956 роки) був часом вирішення ключових питань безпеки, формування системи колективної оборони, створення основних структур НАТО та розвитку її оптимальної організації та складу»⁶⁶.

Первісна концепція ефективної системи безпеки Заходу полягала у поєднанні військових зусиль з економічним розвитком європейських країн, відповідно до цілей, закріплених у Вашингтонському договорі.

«У жовтні 1949 року Конгрес США схвалив надання військової допомоги країнам-членам НАТО на суму 1 мільярд доларів. Це доповнювало економічні зобов'язання за «планом Маршалла» і стало додатковим засобом

---

⁶⁶ Федонюк С.В., Лажнік В.Й., Мопенчук А.А., Романюк Н.І. НАТО: історія, структура, діяльність, перспективи: Навч. посіб.- Луцькб РВВ «Вежа» Волин. націон. ун-т ім. Лесі Українки, 2008. – 258 с.

забезпечення безпеки та стабільності»⁶⁷.

Водночас, США зміцнили свою центральну роль у захисті Західної Європи та Атлантичного регіону.

У січні 1950 року президент Гаррі Трумен підтримав план об'єднаної системи оборони для Північноатлантичного регіону, що включав дії щодо створення необхідних військових структур і забезпечення їх фінансування.

Формування оборонного альянсу НАТО включало створення ключових фінансово-економічних та військових структур.

«Відповідно до Вашингтонського договору (стаття 9), була заснована Рада Організації, яка мала на меті створення Комітету оборони. Рада, до складу якої входили міністри закордонних справ 12 країн-членів, утворила Комітет оборони, який складався з 12 міністрів оборони. Крім того, під її егідою було створено Військовий комітет з 12 начальників штабів»⁶⁸.

Також було створено Комітет економічного та фінансового захисту, що складався з 12 міністрів фінансів, для відповідання зміцненню безпеки в цих сферах.

Додатково були засновані Відділ торговельного флоту та Комітет з питань виробництва та озброєння, всі ці органи були під контролем Ради міністрів закордонних справ.

Для підтримки Ради функціонувала Постійна рада, яка включала 12 заступників міністрів закордонних справ.

Суто військові питання були делеговані спеціально створеній стратегічній групі при військовому комітеті, яка включала представників збройних сил США, Великої Британії та Франції.

«Ця група відповідала за командування військовими операціями та керувала п'ятьма регіональними оперативними групами: північна Європа, Західна Європа, південна Європа – Західне Середземномор'я, Канада – США,

---

⁶⁷ Мокій А. І., Яхно Т. П., Бабець І. Г. Міжнародні організації: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2006. — 208 с.

⁶⁸ Циганкова Т. М., Гордєєва Т. Ф. Міжнародні організації: Навчальний посібник / Київський національний економічний ун-т. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2001. — 340 с.

Північна Атлантика»⁶⁹.

Д. Ейзенхауер був призначений верховним головнокомандувачем об'єднаних сил НАТО в Європі за згодою всіх держав-членів. 1 квітня 1950 року був прийнятий перший чотирирічний план колективної оборони⁷⁰.

Заснування ключових структур НАТО і розробка спільних військових стратегій викликали питання про необхідність існування військових органів Західного союзу.

«Після обговорень, консультативна рада Західного союзу вирішила 20 грудня 1950 року припинити діяльність свого військового командування та органів планування на користь аналогічних структур в НАТО. Однак це не означало розпуск Західного союзу, який продовжував існувати під назвою «Західноєвропейський союз» (ЗЄС), передавши свої військові функції НАТО»⁷¹.

В травні 1951 року розпочалася реорганізація управління НАТО, що включала перетворення Ради, яка тепер складалася з міністрів закордонних справ, оборони та фінансів країн-членів.

Внаслідок цього були ліквідовані Комітет оборони та Комітет економічного і фінансового захисту, а їхні основні функції перейшли до Відділу оборонної промисловості та Економічного і фінансового відділу, які підпорядковувалися Постійній раді заступників міністрів закордонних справ.

«До НАТО 18 лютого 1952 року приєдналися Греція та Туреччина, що з часів прийняття «доктрини Трумена» отримували значну військову підтримку від США і мали важливе значення у планах оборони середземноморського регіону»⁷².

---

⁶⁹ Циганкова Т. М., Гордєєва Т. Ф. Міжнародні організації: Навчальний посібник / Київський національний економічний ун-т. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2001. — 340 с.

⁷⁰ The Strategic Concept for the Defense of the North Atlantic Area. MC 3/5 (Final). (1952) – NATO Strategy Documents 1949-1969 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nato.int/archives/strategy.htm> (дата звернення: 30.09.2023)

⁷¹ Організація Північноатлантичного Договору. Структура та устрій. — Брюссель, 1993. — 17 с.

⁷² Європейська інтеграція: Навчальний посібник / Кол. авт.; за заг. ред. проф. І.А.Грицяка та Д.І.Дзвінчука. — Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. — 464 с.

Важливим кроком для зміцнення європейської безпеки стало приєднання Федеративної Республіки Німеччини до НАТО, що було вирішено на Паризькій конференції західних держав 23 жовтня 1954 року і набрало чинності 6 травня 1955 року. Тоді ж було оновлено Брюссельський договір 1948 року, засновано Західноєвропейський союз зі зміненою роллю, яка стала допоміжною щодо НАТО, передаючи йому свої військові функції.

Реакція СРСР на ці розвитки була швидкою та негативною. «14 травня 1955 року було створено Організацію Варшавського Договору з 8 держав, яка одразу приступила до формування об'єднаних збройних сил під радянським командуванням»⁷³. Це поглибило конфронтацію між Сходом і Заходом.

Наступний етап у розвитку НАТО розпочався у грудні 1956 року, коли Північноатлантична рада схвалила рекомендації, які були викладені в доповіді Комітету трьох. «Цей комітет складався з Гаetano Мартіно з Італії, Хальварда Ланге з Норвегії та Лестера Пірсона з Канади і пропонував розвивати невійськове співробітництво в межах НАТО»⁷⁴.

На цьому етапі став основним розвиток політичних консультацій між державами-членами щодо відносин між Сходом і Заходом.

Ці консультації почалися з обміну думками та інформацією і з часом перетворилися на важливий процес, що забезпечував високий рівень взаєморозуміння і врахування інтересів кожного учасника Договору навіть на етапі прийняття політичних рішень.

Цей підхід допомагав досягати консенсусу при прийнятті рішень, які враховували специфіку позицій кожної держави-члена Організації.

Отже, цей процес консультацій став життєвою силою НАТО і дозволяв досягати спільних рішень, які враховували інтереси всіх членів Альянсу.

Третя фаза розвитку НАТО розпочалася у грудні 1967 року з

---

⁷³ Кучик О.С., Суховолець І.Р., Сельмах А.Б., Литвин Г., Тюшка А. Міжнародні організації. — Львів: Львівський національний університет ім. Івана Франка, Факультет міжнародних відносин. — 2-ге вид., переробл. і доп. — Київ: Знання, 2007. — 749 с.

⁷⁴ Федонюк С.В., Лажнік В.Й., Мопенчук А.А., Романюк Н.І. НАТО: історія, структура, діяльність, перспективи: Навч. посіб.- Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. націон. ун-т ім. Лесі Українки, 2008. — 258 с.

прийняттям Північноатлантичною радою звіту «Про майбутні завдання Альянсу», відомого як «доповідь Армеля»⁷⁵. Цей документ фактично став новою стратегічною концепцією НАТО, закликаючи членів альянсу підтримувати військову готовність для захисту та стримування, а також зменшувати напруженість між двома блоками.

У цей час як на Заході, так і на Сході відчувалася занепокоєність щодо стосунків між блоками та можливих загроз для світу.

«Після карибської кризи 1963 року у США та СРСР утвердилося розуміння, що війна між ними не матиме переможців. Обидві сторони прагнули до порозуміння щодо припинення ядерного протистояння, що підтверджується Московською угодою 1963 року про заборону ядерних випробувань і переговорами про нерозповсюдження ядерної зброї, які завершилися підписанням відповідної угоди»⁷⁶.

Франція під керівництвом президента Ш. де Голля, висловлюючи невдоволення світовим поділом і пропонуючи близькість зі Східною Європою, у 1966 році вийшла з військової структури НАТО, але не залишила альянсу.

Цей крок символізував різні підходи до післявоєнної міжнародної системи та відкрив нову сторінку в історії НАТО.

Зі зміною реалій у відносинах Схід-Захід також змінилася позиція соціал-демократичної партії Німеччини, яка у 1966 році прийшла до влади. Її лідер, міністр закордонних справ В. Брандт, виступав за нормалізацію стосунків зі Східною Європою.

«Значну роль у поліпшенні безпекової атмосфери відіграли договори ФРН 1970-1973 рр. з СРСР, Польщею, НДР та Чехословаччиною про нормалізацію відносин і визнання кордонів, а також чотиристороння Угода 1972 року про статус Західного Берліна і угоди між СРСР та США про

---

⁷⁵ Мокій А. І., Яхно Т. П., Бабець І. Г. Міжнародні організації: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2006. — 208 с.

⁷⁶ Бадрак В., Згурець С., Самусь М., Набоченко О., Канарський М. Шлях до НАТО: вимір безпеки. — К., 2006. — 222 с.

обмеження стратегічних озброєнь»⁷⁷.

Важливим кроком стали і Віденські переговори 1973 року про скорочення збройних сил і Гельсінська нарада 1975 року, де було підписано Заключний акт, що став ключовим моментом у відносинах між Сходом і Заходом⁷⁸.

Хоча ці події свідчили про зниження напруженості у стосунках між Східним та Західним блоками, відомі як «розрядка», вони не спричинили зниження оборонних зусиль країн-членів НАТО.

Незабаром після періоду розрядки настала нова хвиля політичної конфронтації та військового протистояння.

Це було пов'язано з подіями, такими як «радянська інтервенція в Афганістані, розгортання Радянським Союзом ракет СС-20 та відповідь Заходу у вигляді розміщення ракет «Першинг» в Європі, а також розробка США Стратегічної оборонної ініціативи, відомої як зоряні війни»⁷⁹.

Водночас, НАТО зміцнило свої позиції в Європі після приєднання Іспанії у 1982 році, а в умовах погіршення відносин зі Сходом відновив свою діяльність Західноєвропейський союз у 1984 році.

Напруженість між Сходом і Заходом тривала до кінця 1985 року, коли лідер СРСР М. Горбачов розпочав регулярні зустрічі з керівниками США та інших західних країн, що призвело до відновлення переговорного процесу між двома блоками.

«У грудні 1987 року М. Горбачов і Р. Рейган підписали в Вашингтоні історичний договір про повну ліквідацію ракет середньої дальності, що стало першим кроком до реального знищення цілого класу сучасних потужних

---

⁷⁷ Бадрак В., Згурець С., Самусь М., Набоченко О., Канарський М. Шлях до НАТО: вимір безпеки. — К., 2006. — 222 с.

⁷⁸ Федонюк С.В., Лажнік В.Й., Мопенчук А.А., Романюк Н.І. НАТО: історія, структура, діяльність, перспективи: Навч. посіб.- Луцьк РВВ «Вежа» Волин. націон. ун-т ім. Лесі Українки, 2008. — 258 с.

⁷⁹ Мокій А. І., Яхно Т. П., Бабець І. Г. Міжнародні організації: Навч.-метод, посіб. для самост. вивч. дисципліни. — Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2006. — 208 с.

озброєнь»⁸⁰.

Зміни у відносинах між Сходом і Заходом прискорилися незабаром після їх початку, досягши значного розмаху.

1989 рік став переломним, розпочавшись з відходу радянських військ з Афганістану та завершившись візитом радянського міністра закордонних справ Е. Шеварднадзе до штаб-квартири НАТО у Брюсселі, де він провів переговори з Генеральним секретарем НАТО М. Вернером та представниками країн-членів Альянсу.

Між цими подіями відбулись значні події: «обрання у Польщі першого некомуністичного уряду на чолі з Т. Мазовецьким, демократичні революції у країнах Східної Європи, зокрема в Угорщині, НДР, Чехословаччині, і падіння Берлінської стіни, що символізувало початок нової ери в історії міжнародних відносин⁸¹».

Протягом 1990-1991 років відбувся перехід до демократичних урядів в інших країнах Східної Європи та республіках СРСР. Ці зміни призвели до об'єднання Німеччини, закінчення «холодної війни», розпаду СРСР та Варшавського пакту, змінивши політичний ландшафт Європи та світу.

Ці революційні події вплинули на НАТО, спонукаючи до адаптації альянсу до нових геополітичних умов.

Виникли дискусії про доцільність існування НАТО у світі після закінчення біполярної ери. Однак, нова нестабільність вимагала не ліквідації, а трансформації Альянсу і переосмислення його ролі у підтримці миру та безпеки, а також бажання членів альянсу зберегти спільний цивілізаційний простір. Таким чином, НАТО вступило у новий етап свого розвитку.

З початком XXI століття з'явилися нові глобальні виклики для світової безпеки, що викликало необхідність переосмислення ключових завдань та функцій НАТО.

---

⁸⁰ Циганкова Т. М., Гордєєва Т. Ф. Міжнародні організації: Навчальний посібник / Київський національний економічний ун-т. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2001. — 340 с.

⁸¹ Федонюк С.В., Лажнік В.Й., Мопенчук А.А., Романюк Н.І. НАТО: історія, структура, діяльність, перспективи: Навч. посіб.- Луцькб РВВ «Вежа» Волин. націон. ун-т ім. Лесі Українки, 2008. — 258 с.

Сучасні загрози відрізняються двома характеристиками, що ускладнюють застосування традиційних засобів забезпечення безпеки.

«Перша особливість полягає в тому, що багато з цих загроз виникають внаслідок соціальних процесів, а не через дії конкретних держав. Це потребує переосмислення звичних підходів, таких як військове втручання або стримування. Друга особливість – це невизначеність і непередбачуваність сучасної політики безпеки, де важко передбачити, як події в одній частині світу можуть вплинути на безпеку в іншій»⁸².

Процес трансформації НАТО розпочався на Лондонському саміті лідерів держав-членів у липні 1990 року⁸³. Там було визначено необхідність пристосування альянсу до нових умов стратегічної реальності і безпекового середовища.

Головними напрямками трансформації визначено скорочення чисельності військ, при цьому збільшуючи їх мобільність і готовність до дій у кризових ситуаціях, а також розвиток взаємодії з новими демократичними державами Східної Європи та співпраця з європейськими міжурядовими організаціями, такими як ОБСЄ, ЄЕС, ЗЄС.

Подальший розвиток і втілення ідей, започаткованих на Лондонському саміті, сприяли формуванню нової стратегічної концепції НАТО, яку затвердили під час зустрічі лідерів країн-членів Альянсу у Римі у листопаді 1991 року.

У документі підкреслювалося, що «кардинальні політичні зміни в Центральній і Східній Європі, що відбулися з 1989 року, призвели до зникнення безпосередньої загрози, котра була основною причиною

---

⁸² Перепелиця Г. Нова стратегічна концепція НАТО і співробітництво з ЄС та альянсом. — Євроатлантика. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.euroatlantica.info/index.php?id=3612> (дата звернення: 10.10.2023)

⁸³ London Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council. NATO official. London, 3-4 December 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_171584.htm (дата звернення: 10.10.2023)

занепокоєння НАТО протягом 40 років»⁸⁴.

Зникнення загрози запланованої агресії означало втрату основного чинника, на якому базувалася стратегія НАТО, і, як наслідок, зміцнення безпеки його членів.

Однак документ зазначав, що нові різноманітні ризики, складні для прогнозування і оцінки, стали загрозою безпеці. Зокрема, існувала можливість міжетнічних конфліктів та територіальних спорів у країнах Східної Європи, які могли перерости у збройні конфлікти з участю зовнішніх сил та вплинути на безпеку країн НАТО.

Автори концепції висунули два важливі висновки: «по-перше, про збереження основних цілей і функцій Альянсу у сфері безпеки, по-друге, про створення розширених можливостей для реалізації цих цілей за допомогою політичних засобів»⁸⁵.

Це означало діалог та співпрацю між членами Альянсу та іншими державами щодо питань європейської безпеки.

Зафіксована у документі думка, хоча і була висловлена обережно, відображала принципово новий підхід до архітектури європейської безпеки, який незабаром став ключовим елементом загальної стратегії НАТО.

Щодо стратегічної оборони, у 1991 році була прийнята Концепція⁸⁶, яка передбачала зменшення загальної чисельності збройних сил і рівня їх бойової готовності, одночасно підвищуючи мобільність, гнучкість та здатність діяти в надзвичайних ситуаціях.

Для досягнення цієї мети планувалися зміни у структурі збройних сил та військового командування Альянсу.

---

⁸⁴ London Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council. NATO official. London, 3-4 December 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_171584.htm (дата звернення: 10.10.2023)

⁸⁵ The Alliance's Strategic Concept. Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council (1999) – NATO official. Washington D. C. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm (дата звернення: 10.10.2023)

⁸⁶ The Alliance's New Strategic Concept agreed by the Heads of State and Government participating in the Meeting of the North Atlantic Council (1991) – NATO official. Rome [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm (дата звернення: 11.10.2023)

Основною ідеєю було широке використання сил негайного і швидкого реагування, включаючи багатонаціональні сили, здатні діяти в різних, непередбачуваних ситуаціях.

Важливим аспектом також було зменшення залежності стратегії Альянсу від ядерної зброї, яка мала відігравати головну політичну роль — збереження миру і стримування будь-якого агресора.

Крім цього, під час зустрічі глав держав і урядів країн-членів НАТО у Римі була прийнята Декларація про мир і співпрацю⁸⁷.

В ній наголошувалося, що Альянс підтримує кроки у напрямі реформ, проведених державами Центральної і Східної Європи, і пропонує практичну допомогу для успішного подолання труднощів перехідного періоду.

Альянс також запрошував ці країни до участі у відповідних форумах НАТО, був готовий поділитися з ними досвідом і знаннями у проведенні консультацій з політичних, військових, економічних і наукових питань та у налагодженні співпраці.

«З метою сприяння розвитку такого партнерства була створена Рада північноатлантичного співробітництва (РПАС), перше засідання якої відбулося 20 грудня 1991 року, з участю міністрів закордонних справ держав-членів НАТО, шістьох країн Центральної та Східної Європи і трьох держав Балтії»⁸⁸.

Отже, була створена інституційна база для нових взаємин членів Альянсу з іншими європейськими державами.

На Сході Європи продовжувалася серія радикальних політичних змін, на які концептуальні документи євроатлантичних форумів не завжди встигали реагувати.

Вже на наступний день після створення Ради північноатлантичного

---

⁸⁷ Федонюк С.В., Лажнік В.Й., Мопенчук А.А., Романюк Н.І. НАТО: історія, структура, діяльність, перспективи: Навч. посіб.- Луцькб РВВ «Вежа» Волин. націон. ун-т ім.. Лесі Українки, 2008. – 258 с.

⁸⁸ Федонюк С.В., Лажнік В.Й., Мопенчук А.А., Романюк Н.І. НАТО: історія, структура, діяльність, перспективи: Навч. посіб.- Луцькб РВВ «Вежа» Волин. націон. ун-т ім.. Лесі Українки, 2008. – 258 с.

співробітництва (РПАС) 21 грудня 1991 року, керівники 11 колишніх радянських республік, які оголосили незалежність, на зустрічі в Алма-Аті визнали припинення існування СРСР і заснували Співдружність Незалежних Держав (СНД)⁸⁹.

Після завершення процесу міжнародного визнання цих нових незалежних держав та встановлення дипломатичних відносин, всі 11 країн приєдналися до РПАС у березні 1992 року. Наприкінці 1996 року, учасниками цього форуму стали вже 40 держав із Європи та Азії.

Створення РПАС та перші кроки її роботи свідчили про значущі зміни в характері взаємовідносин Альянсу з країнами на сході.

У квітні 1992 року у штаб-квартирі НАТО розпочалися регулярні зустрічі міністрів оборони держав-членів з новими партнерами, а також спільні засідання військового комітету НАТО з участю міністрів оборони та начальників генеральних штабів збройних сил країн Центральної та Східної Європи.

Однією з ключових ініціатив Альянсу, яка відкрила новий етап у розвитку сучасної архітектури європейської безпеки, стала програма «Партнерство заради миру»⁹⁰.

У січні 1994 року на саміті в Брюсселі керівники держав-членів Альянсу оголосили про створення цієї негайної та практичної програми, яка мала змінити характер відносин між НАТО і країнами-учасницями.

Програма, виходячи за межі простого діалогу і співробітництва, пропонувала створення справжнього партнерства — «Партнерство заради миру» (ПЗМ).

До участі у ній запрошувалися держави-члени РПАС та інші країни ОБСЄ, які бажали приєднатися до цієї програми.

Північноатлантична рада запропонувала державам-партнерам

---

⁸⁹ Крапівін О.В. Євроатлантична інтеграція України: Навчальний посібник. — Донецьк: Вебер, 2008. — 328 с.

⁹⁰ Програма «Партнерство заради миру», 1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/uk/SID-AFEC1229-97A1164C/natolive/topics_50349.htm (дата звернення: 11.10.2023)

приєднатися до політичних та військових органів НАТО в межах роботи, пов'язаної з цим партнерством.

«Програма визначала завдання формування нових відносин безпеки між Північноатлантичним союзом та його партнерами, спрямовані на розширення та активізацію політичного та військового співробітництва в Європі, підвищення стабільності та зменшення загрози миру»⁹¹.

Програма також передбачала консультації з будь-яким активним учасником, який відчував пряму загрозу своїй територіальній цілісності, політичній незалежності або безпеці.

Активна участь у «Партнерстві заради миру» мала також важливе значення для процесу розширення НАТО.

Країнам, які виявили інтерес до співпраці з НАТО, було запропоновано підписати Рамковий документ, який передбачав співпрацю у наступних напрямках:

1. Допомога у відкритості при плануванні національної оборони та формуванні військового бюджету.
2. Забезпечення демократичного контролю над збройними силами.
3. Підтримка здатності та готовності брати участь у миротворчих операціях, які дозволяє їхній конституція, під егідою ООН або в межах відповідальності ОБСЄ.
4. Розвиток військової співпраці з НАТО, включаючи спільне планування, військову підготовку та навчальні маневри, спрямовані на підвищення їхньої спроможності у справі миротворчої діяльності, пошукових і рятувальних операцій, гуманітарної допомоги і т.д.
5. Формування в довгостроковій перспективі збройних сил, які були б здатні до кращої взаємодії зі збройними силами Північноатлантичного

---

⁹¹ Федонюк С.В., Лажнік В.Й., Мопенчук А.А., Романюк Н.І. НАТО: історія, структура, діяльність, перспективи: Навч. посіб.- Луцькб РВВ «Вежа» Волин. націон. ун-т ім. Лесі Українки, 2008. – 258 с.

союзу⁹².

Процедура впровадження програми передбачала врахування індивідуальних можливостей і бажань кожної з учасниць в ній країн щодо обсягів і темпів розвитку співпраці в різних сферах.

Після підписання Рамкового документа кожна держава-учасниця подавала власний Презентаційний документ, в якому вказувала, які заходи вона планує провести для досягнення політичних цілей партнерства, і які ресурси, включаючи військові, вона має намір вкласти в цей процес.

НАТО надавала пропозиції щодо конкретної програми співпраці, з урахуванням яких кожна держава-партнер розробляла свою Індивідуальну програму партнерства, де перелічувала заходи, участь у яких вона планує взяти.

Після затвердження Індивідуальної програми штаб-квартира НАТО складала Робочу програму партнерства, яка потім реалізовувалася.

«Ця складна процедура впровадження програми «Партнерство заради миру» підкреслювала гнучкість підходів НАТО до можливостей кожної держави-партнера, враховуючи різний рівень готовності до співпраці»⁹³.

Водночас вона також демонструвала демократичні відносини між НАТО і країнами-партнерами, які зберігали повну суверенність у питаннях, пов'язаних зі своєю безпекою.

За три роки до програми «Партнерство заради миру» приєдналися 27 держав з Європи та Азії, і серед перших учасників була Україна, яка вступила до програми в лютому 1994 року⁹⁴.

«В рамках програми «Партнерство заради миру» (ПЗМ) проводяться спільні навчання між сухопутними, військово-повітряними та військово-

---

⁹² Програма «Партнерство заради миру», 1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/uk/SID-AFEC1229-97A1164C/natolive/topics_50349.htm (дата звернення: 11.10.2023)

⁹³ Федонюк С.В., Лажнік В.Й., Мопенчук А.А., Романюк Н.І. НАТО: історія, структура, діяльність, перспективи: Навч. посіб.- Луцькб РВВ «Вежа» Волин. націон. ун-т ім. Лесі Українки, 2008. – 258 с.

⁹⁴ Авраменко О. Вступ до НАТО: "за" і "проти". Пошук переконливої політичної мотивації / О. Авраменко, Г. Ярмиш // Політика і час. — К.: Літопис-XX, 2006. — № 1. — С. 94–96.

морськими силами, а також здійснюються практичні заходи з метою досягнення оперативної сумісності між НАТО та державами-партнерами»⁹⁵.

Крім того, програма спрямована на підвищення прозорості національних оборонних програм і бюджетів.

Основним органом для роботи з партнерами в рамках ПЗМ є Політико-військовий керівний комітет НАТО, який проводить засідання під головуванням заступника Генерального секретаря НАТО.

На цих засіданнях обговорюються Індивідуальні програми партнерства та різні питання, пов'язані з їхньою реалізацією та прозорістю.

Координаційна група з питань партнерства також працює під егідою Північноатлантичної ради і займається координацією військових заходів, що проводяться в рамках програми ПЗМ, а також розробкою військових планів, необхідних для її виконання.

Постійні офіцери зв'язку, яких відправляють державами-партнерами до штаб-квартири НАТО та координаційної групи, грають важливу роль у забезпеченні успішної роботи цих програм.

«В травні 1997 року створено Раду Євроатлантичного партнерства (РЄАП), що є важливим кроком на шляху розширення та поглиблення співробітництва між НАТО і державами-учасницями програм «Регіональна програма співробітництва в галузі безпеки» (РПАС) і «Партнерство заради миру» (ПЗМ)»⁹⁶.

Ця нова рада призначалася наступницею РПАС та мала на меті підняти політичну і військову співпрацю між НАТО і партнерами на новий рівень якісної взаємодії.

У склад РЄАП включено не лише країни, що є членами Ради Північноатлантичного співробітництва (ПАРП), але й ті держави, які спочатку мали статус спостерігачів у РПАС.

---

⁹⁵ Кордон М.В. Україна — НАТО: історія та сьогодення: Навчально-методичний посібник. — Житомир: Полісся, 2008. — 148 с.

⁹⁶ Алексєєва Т.І. Міжнародні організації: Навчальний посібник. — Харків: ХНЕУ, 2006. — 200 с.

РЕАП діє в таких сферах, як контроль за озброєнням, ядерна безпека, нерозповсюдження ядерної, хімічної та біологічної зброї, урегулювання криз, оборона та військові бюджети, а також боротьба з міжнародним тероризмом і інші аспекти безпеки.

Ще одним важливим напрямком для НАТО є розвиток середземноморського діалогу.

На засіданнях керівних органів НАТО неодноразово висловлювалася думка, що «безпека в Середземноморському регіоні впливає на безпеку в Європі. Проте політичні конфлікти на Близькому сході та арабо-ізраїльський конфлікт заважали розвитку діалогу з країнами цього регіону. Лише після покращення обстановки та змін у переговорному процесі на Близькому сході були створені умови для початку середземноморського діалогу»⁹⁷.

Важливим відзначити, що країни, які брали участь у цьому діалозі, включаючи Єгипет, Ізраїль, Йорданію, Мавританію, Марокко і Туніс, внесли свій внесок у забезпечення стабільності в регіоні.

Значущим фактором, що надавав особливу актуальність співробітництву між НАТО і державами-не членами, було зострення політичної кризи на Балканах, що спричинило війну зі страшними наслідками.

Ця війна, яка призвела до багатьох жертв, становила серйозну загрозу для європейської безпеки і стала важливим випробуванням для НАТО, організації, яка мала за мету не лише оборону своїх членів, але й збереження миру та стабільності в євроатлантичному регіоні.

З 1992 року НАТО надавала допомогу в операціях підтримки миру на Балканах під егідою ООН. Поетапно це включало морське та повітряне патрулювання, контроль над облогами та ембарго на постачання зброї.

«Після резолюції Ради Безпеки ООН у березні 1993 року, надаючи дозвіл на вживання сили для забезпечення зони заборонених польотів в

---

⁹⁷ Алексеева Т.І. Міжнародні організації: Навчальний посібник. — Харків: ХНЕУ, 2006. — 200 с.

повітряному просторі над Боснією та Герцеговиною, літаки НАТО розпочали патрулювання цієї зони»⁹⁸.

Натомість в лютому 1994 року було збито чотири військові літаки, які порушили заборонену зону, що стало першими бойовими діями сил НАТО.

«У 1994-1995 роках літаки НАТО здійснили операції, спрямовані на зняття облоги Сараєво та інших міст, підтримуючи ООН. Після підписання загальної Рамкової угоди про мир у грудні 1995 року, сили НАТО спільно з військами партнерів провели операції, спрямовані на виконання цієї угоди, включаючи розмежування військ та інспекції місць розташування важкої зброї»⁹⁹.

3 грудня 1996 року сили НАТО стали основними стабілізаційними силами (SFOR) у Боснії та Герцеговині з повноваженням підтримувати мир та стабільність у цьому регіоні.

Країни-учасниці програми «Партнерство заради миру», включаючи Україну, також приєдналися до цих сил, і їхня спільна діяльність стала прикладом ефективної співпраці між НАТО та її партнерами.

Події, які розгорнулися в колишній Югославії, а також початок нового конфлікту на Балканах, зокрема в Косово, підтвердили наявність нестабільності в новому політичному середовищі Європи та можливість виникнення нових загроз миру і безпеці.

Ці події, спільно з іншими глобальними викликами, такими як поширення ядерної, біологічної та хімічної зброї, технологій для їх виготовлення, тероризм, організована злочинність та інші, зробили актуальним завдання адаптації НАТО до нових умов безпеки.

Східноєвропейські держави почали активно збільшувати свою активність у розширенні співпраці з Альянсом у сфері безпеки та оборони, а деякі навіть розглядали можливість переходу від співробітництва з НАТО до

---

⁹⁸ Уорнер Крістофер про розширення НАТО і майбутнє Європи // Урядовий кур'єр. — Київ, 1996. — 15 червня. — С. 4.

⁹⁹ Організація Північноатлантичного Договору. Структура та устрій. — Брюссель, 1993. — 17 с.

повноправного членства в цій організації. Це призвело до потреби вирішення концептуальних питань із залученням всіх учасників євроатлантичного партнерства, а також до поглиблення трансформаційних процесів в самому НАТО в умовах нової європейської безпеки.

У зв'язку з неспокійною та непередбачуваною обстановкою НАТО змушено було створити сили, які можуть оперативно розгортатися в будь-якому регіоні, де може виникнути необхідність.

Водночас, альянс намагався підвищити передбачуваність ситуації шляхом зміцнення політичної стабільності та прозорості в кризових регіонах. Все це визначило нові завдання та напрямки адаптації НАТО до нових геополітичних умов, що виникли після завершення холодної війни.

Для виконання нових завдань Альянс потребував покращення свого військового потенціалу, зокрема, забезпечення здатності до швидкого реагування та гнучкості, враховуючи характер нових викликів сучасності.

Це призвело до необхідності розробки нової стратегічної концепції реагування НАТО на виклики та можливості XXI століття, яка б визначала майбутній політичний та військовий розвиток організації.

На Вашингтонському саміті в квітні 1999 року держави-члени НАТО прийняли нову Стратегічну концепцію НАТО¹⁰⁰, в якій зазначено, що загрози безпеці НАТО, як військового, так і невійськового характеру, залишаються актуальними.

Тому НАТО змушене адаптуватися до можливих загроз безпеці своїх країн-членів з будь-якої точки світу.

Нова Стратегічна концепція стала основою для трансформації діяльності НАТО у світлі змін у стратегічному оточенні та загрозах для безпеки.

«Реалізація цієї стратегії виявилася у діях НАТО поза межами своєї

---

¹⁰⁰ The Alliance's Strategic Concept. Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council (1999) – NATO official. Washington D. C. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm (дата звернення: 11.10.2023)

традиційної зони дій, зокрема у Боснії і Герцеговині (з 1995 року), на Косові (з 1999 року), в Македонії (з 2001 по 2003 роки) та в Афганістані (з 2003 року)»¹⁰¹.

Для протидії новим загрозам, НАТО впровадило ряд ініціатив, спрямованих на адаптацію своїх структур та поліпшення військового потенціалу, а також на поглиблення співпраці всередині Альянсу та з країнами-партнерами та іншими міжнародними організаціями.

«Перший крок у цьому процесі був пов'язаний з розширенням зони стабільності в Європі через створення партнерських відносин у сфері безпеки»¹⁰².

Після розпаду Варшавського договору в центрі Європи виникла нестабільність, і НАТО запропонувало колишнім супротивникам співпрацю в рамках своїх структур, а потім і можливість приєднання до Альянсу та участь їх збройних сил в операціях з врегулювання криз в Європі.

Другий етап стосувався більш активного використання НАТО сили в операціях з врегулювання криз і стабілізації.

Ця тенденція спочатку виявилася на прикладі Балканського регіону і нині продовжується на Близькому і Середньому Сході. Однак ця зміна призвела до внутрішніх розбіжностей в рамках Альянсу.

«Особливо відзначилося під час подій в Іраку, коли деякі члени НАТО, зокрема Франція і Німеччина, виступили проти дій США та інших європейських країн, що викликали особливі обставини»¹⁰³.

Третім елементом адаптації НАТО стало переосмислення збройних сил після закінчення холодної війни, який відбувався протягом 1990-х років.

Цей процес призвів до розробки сучасних програм військової

---

¹⁰¹ Європейська інтеграція: Навчальний посібник / Кол. авт.; за заг. ред. проф. І.А.Грицяка та Д.І.Дзвінчука. — Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. — 464 с.

¹⁰² Кучик О.С., Суховолець І.Р., Сельмах А.Б., Литвин Г., Тюшка А. Міжнародні організації. — Львів: Львівський національний університет ім. Івана Франка, Факультет міжнародних відносин. — 2-ге вид., переробл. і доп. — Київ: Знання, 2007. — 749 с.

¹⁰³ Циганкова Т.М., Гордєєва Т.Ф. Міжнародні організації: Навчальний посібник. — Київ: Київський національний економічний університет, 2-ге вид., перероб. і доп. — Київ: КНЕУ, 2001. — 340 с.

трансформації, які охоплюють такі аспекти, як «розгортання та мобільність військ, їх самозабезпечення, підвищення їхньої ефективності, забезпечення захисту та розробка систем консультацій, командування та управління силами»¹⁰⁴.

На Празькому саміті НАТО була прийнята пропозиція Сполучених Штатів Америки створити до 2006 року сили першочергового реагування з чисельністю понад 20 тисяч військових службовців, які отримали назву "Сили реагування НАТО" (СРН). Ці сили складаються із сухопутних, військово-повітряних та морських компонентів і призначені для вирішення різноманітних завдань, включаючи операції боротьби з тероризмом. Експерти в галузі безпеки вважають, що СРН є ключовим елементом військової трансформації Альянсу і служать як "полігон" для випробування нових технологій, доктрин та процедур.

Наступним важливим етапом трансформації був Ризький саміт НАТО¹⁰⁵ в 2006 році, під час якого була прийнята Ризька декларація.

Ця декларація підкреслила принцип неподільності безпеки країн Альянсу та роль НАТО у боротьбі з новими загрозами, включаючи тероризм.

Також були визначені пріоритети для подальшої трансформації Альянсу, включаючи збільшення витрат на оборону та розвиток сучасних військових засобів.

У Ризькій декларації також підтверджується політика відкритих дверей, яка сприяє стабільності та миру в Європі, а також наголошується на важливості спільних дій проти загроз та продовження діалогу з партнерами.

Ці рішення зміцнили роль НАТО як ключового форуму для консультацій та координації між союзниками у Північній Америці та Європі та визначили напрямки подальшої трансформації Альянсу.

Кожна країна-член НАТО має свою постійну делегацію в політичній

---

¹⁰⁴ Циганкова Т.М., Гордєєва Т.Ф. Міжнародні організації: Навчальний посібник. — Київ: Київський національний економічний університет, 2-ге вид., перероб. і доп. — Київ: КНЕУ, 2001. — 340 с.

¹⁰⁵ Організація Північноатлантичного Договору. Структура та устрій. — Брюссель, 1993. — 17 с.

штаб-квартирі в Брюсселі, яку очолює посол.

Цей посланець представляє свій уряд в процесі консультацій і прийняття рішень в рамках Альянсу.

Головним політичним органом, який приймає рішення в НАТО, є Північноатлантична Рада. Вона засідає на різних рівнях під головуванням Генерального секретаря НАТО і обговорює ключові питання.

Усі рішення в рамках комітетів НАТО приймаються за принципом консенсусу, що означає спільну згоду всіх країн-членів. Таким чином, вираз рішення НАТО відображає єдність та волю всіх членів Альянсу.

Стосовно постійних збройних сил НАТО, вони мають обмежений стан в готовності. Коли Північноатлантична Рада приймає рішення щодо проведення операції, країни-члени вносять свої війська на добровільній основі. Після завершення операції ці підрозділи повертаються до своїх країн. Координація та управління операціями Альянсу покладені на військову командну структуру, яка включає штаби та військові бази в різних країнах-членах.

Фінансування щоденної діяльності НАТО, цивільних і військових структур, а також програм інвестицій у безпеку здійснюється за рахунок спільного бюджету, внески до якого країни-члени сплачують відповідно до узгодженого механізму розподілу витрат. Офіційними мовами НАТО є англійська та французька мови.

Таким чином, НАТО постійно адаптується до нових геополітичних реалій, і важливо мати підтримку як від громадськості в країнах-членах, так і в країнах-партнерах. Поточна трансформація Альянсу є частиною загального процесу, спрямованого на підвищення рівня безпеки для країн-членів та забезпечення стабільності на євроатлантичному просторі.

Висновки до розділу II.

Історичний огляд відносин між США і НАТО свідчить про глибоку і

важливу співпрацю між цими двома суб'єктами на міжнародній арені. З початку створення Альянсу в 1949 році до сучасних днів відносини між Сполученими Штатами та НАТО пережили багато етапів та трансформацій.

Створення НАТО було реакцією на загрозу Східного блоку під час Холодної війни. США грали ключову роль у формуванні та підтримці цього військового союзу. Альянс мав на меті гарантувати колективну безпеку європейських країн в разі агресії.

Під час Холодної війни США внесли суттєвий внесок у забезпечення обороноздатності Європи, розміщуючи свої війська на континенті та надаючи військову допомогу союзникам. Це було важливим елементом стримування радянської експансії.

З завершенням Холодної війни роль НАТО змінилася. США залишились активними учасниками Альянсу, але відбулися зміни у структурі і функціях організації. Зокрема, Альянс розширився на схід і прийняв численних нових членів з колишнього радянського блоку.

Після 11 вересня 2001 року США та НАТО переорієнтували свої зусилля на боротьбу з міжнародним тероризмом. НАТО вперше активно діяло за межами своїх меж, відправляючи військові контингенти до Афганістану та інших регіонів для боротьби з терористичними загрозами.

Отже, відносини між США і НАТО залишаються надзвичайно важливими для забезпечення міжнародної стабільності та безпеки. Альянс продовжує бути основним форумом для координації стратегій і планів з безпеки між США та її європейськими союзниками. Історичний огляд відносин між США і НАТО вказує на глибоке партнерство, яке допомогло забезпечити міжнародний мир та безпеку.

Незважаючи на зміни у геополітичних умовах, об'єднуючий фактор Альянсу залишається актуальним і важливим для міжнародних відносин.

РОЗДІЛ III.

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОСИН США-НАТО

3.1. Внесок США у розвиток та зміцнення НАТО

В цьому розділі основна увага приділяється значенню трансатлантичного партнерства та діяльності НАТО в контексті глобальних і регіональних процесів, як розвиток НАТО відображає глобалізацію та регіоналізацію світової політики. Особливий акцент зроблено на розширення НАТО і зміни його ролі, які включають не тільки Євроатлантичний регіон, а й глобальний контекст.

НАТО набуває трансконтинентального характеру, і його діяльність спрямована на протидію глобальним загрозам у співпраці з США та європейськими державами.

У 1990-х роках світова політична арена пережила значні зміни, перейшовши від двополюсного розподілу повоєнного періоду, що характеризувався протистоянням між СРСР і США (з відповідними військовими блоками НАТО та Варшавським договором), до більш фрагментованої структури з трьома основними політекономічними центрами.

«Розвал СРСР радикально змінив глобальний баланс сил, створюючи умови для нового перерозподілу сфер впливу»¹⁰⁶.

У цьому новому порядку США залишаються провідною силою, оточені союзними державами. Азіатський регіон, очолюваний економічно потужними Японією та Південною Кореєю, також набирає сили, з потенціалом приєднання інших азійських країн, включаючи арабський світ, у боротьбі за глобальний вплив. Європейський Союз, прагнучи до економічної незалежності від США та інших геополітичних акторів, формує третій

---

¹⁰⁶ Алексеева Т.І. Міжнародні організації: Навчальний посібник. — Харків: ХНЕУ, 2006. — 200 с.

важливий центр.

НАТО, створене для протидії конкретній загрозі у повоєнний період, почало адаптуватися до цих змін. Основний принцип колективної оборони залишається незмінним, але до нього додані нові завдання та програми.

НАТО активно розвиває програми для керування міжнародними кризами, втручаючись у ситуації за межами своїх держав-членів, та розповсюджує стабільність на Схід через програму «Партнерство заради миру»¹⁰⁷.

Військові структури та сили, раніше розміщені у Центральній Європі для захисту від потенційного нападу СРСР, були перетворені на більш легкі, мобільні та багатонаціональні підрозділи, готові відповідати на різноманітні виклики у сучасному нестабільному світі.

У 1990-х роках відбулись значні зміни в міжнародній політичній сцені, що спричинили переосмислення ролі та функцій НАТО. Після розпаду СРСР, світ перейшов від двополюсного протистояння до більш розподіленої системи, де основні гравці зосередились на зміцненні своїх економічних та військових позицій. У цьому контексті, США відіграли важливу роль у переформатуванні НАТО для адаптації до нових умов.

«Стратегічне скорочення ядерних сил США, ініційоване угодами СНО-1 та СНО-2 у 1990-х, зменшило ядерний арсенал на дві третини. Водночас, американські військові сили в Європі були скорочені з 300000 до 100000 осіб, що свідчило про зміну стратегічних пріоритетів»¹⁰⁸.

Зустрічі Ради НАТО та глав держав-членів Альянсу в 1990-х роках стали ключовими в обговоренні та розробці нових напрямів політики. На зустрічі у Лондоні 1990 року було обговорено створення центру по запобіганню конфліктів в рамках СБСЕ та прийнято Декларацію про

---

¹⁰⁷ Кордон М.В. Україна — НАТО: історія та сьогодення: Навчально-методичний посібник. — Житомир: Полісся, 2008. — 148 с

¹⁰⁸ Гончар Б.М., Гончар Ю.Б. Ставлення США до проблем інтеграції країн Центрально-Східної Європи в Західноєвропейське об'єднання // Питання нової та новітньої історії. — Київ, 1996. — Випуск 42. — С. 139-146.

перетворення НАТО. Це передбачало план дій після виведення радянських військ зі Східної Європи та впровадження договору про звичайні сили, включаючи зміни в структурі та стратегії НАТО.

Пізніше, у 1991 році в Римі, була схвалена нова стратегічна концепція НАТО, що відображала адаптацію Альянсу до змінюваної ситуації в сфері безпеки.

У 1993 році на засіданні Ради НАТО в Брюсселі було порушено питання розширення НАТО та створення загальноєвропейської системи безпеки, що включало активну участь США та Канади.

На зустрічі 1994 року в Брюсселі було ратифіковано програму «Партнерство заради миру», що забезпечувало можливість спільної роботи НАТО та країн-партнерів за військовими стандартами.

Держсекретар США У. Крістофер підкреслив, що «нові члени НАТО повинні відповідати певним фундаментальним вимогам, відображеним у Вашингтонській угоді, включаючи ринкову демократію та відповідальну політику в сфері безпеки»¹⁰⁹.

Ініціатива «Партнерство заради миру», започаткована НАТО, спрямована на залучення країн, які не є членами Альянсу, швидко стала ключовою частиною європейської системи безпеки.

Залучені 24 країни, включаючи Україну, розробляють власні індивідуальні програми відповідно до своїх потреб.

Ця програма допомагає новим демократіям у встановленні контролю над своїми збройними силами та розробці нових військових доктрин. «Партнерство заради миру» не лише сприяє розвитку співпраці у вирішенні конфліктів, але й проводить спільні військові навчання, обміну досвідом між військовими делегаціями та навчання офіцерів з країн поза НАТО. Це важливо для того, щоб нові демократії могли зрозуміти процедури НАТО та вирішити, чи вступати в Альянс.

---

¹⁰⁹ Кордон М.В. Україна — НАТО: історія та сьогодення: Навчально-методичний посібник. — Житомир: Полісся, 2008. — 148 с.

Програма дозволяє державам брати участь у регіональній безпеці, водночас підкреслюючи лідерську роль НАТО у європейській безпеці.

З початку 1990-х років НАТО прагне до розширення, що включає інтеграцію нових членів, які можуть сприяти колективній обороні та інтеграції в європейські та євроатлантичні інституції.

Основні зусилля НАТО зосереджені на політичному та економічному аспектах розширення, з меншою увагою до військових та стратегічних інтересів. Пентагон вважає, що розширення НАТО сприятиме США, Альянсу та Європі, посилюючи демократичні реформи та стабільність.

У 1990-2000-х роках Сполучені Штати успішно втілили ідею, висунуту у 1960-х, про створення спільноти демократій, що передбачала збільшення економічної взаємозалежності між країнами, що є частинами цієї спільноти, в залежності від їхніх військово-політичних та політичних зв'язків.

Хоча ця концепція не отримала формального політичного оформлення, вона відображається в ієрархічно організованих відносинах між США та іншими країнами, які прийняли цю модель світового порядку. Ці відносини характеризуються «взаємозалежністю між державами, кожна з яких в деякій мірі обмежує свою міжнародно-політичну автономію, аби бути частиною цієї стабільної системи»¹¹⁰.

Взаємини США з країнами-членами НАТО є найбільш розвиненими з точки зору політичних, економічних та військово-політичних аспектів, і ці відносини мають чітку нормативну та інституційну основу. В той же час, відносини з країнами, які не мають особливих військово-політичних домовленостей зі США, але які входять до цієї спільноти, розвиваються на менш структурованій основі, приймаючи різні форми.

Відсутність чіткої систематизації у цих відносинах є вигідною для США, оскільки вона надає більшу свободу дій, ніж у випадку з країнами, з якими у Вашингтона є формалізовані союзницькі зобов'язання.

---

¹¹⁰ Кордон М.В. Україна — НАТО: історія та сьогодення: Навчально-методичний посібник. — Житомир: Полісся, 2008. — 148 с.

У відносинах з нейтральними країнами Північної Європи основний акцент робиться на політичній та економічній взаємодії, хоча питання безпеки також набувають значення на тлі зростаючої важливості приполярних регіонів.

Взаємодія США з Ізраїлем базується головним чином на економічному і військово-політичному співробітництві, тоді як з Саудівською Аравією та ОАЕ вона зосереджена на фінансово-економічних і військово-економічних відносинах.

Ці відносини базуються на обмеженій участі еліт деяких країн, що вступають у взаємодії з транснаціональною західною елітою через соціальні зв'язки. Однак, ця співпраця часто не надає країнам другого рівня тих же політичних гарантій, що і деяким менш важливим економічно державам, таким як нові демократії Східної Європи, які мають формалізовані військово-політичні зобов'язання зі США¹¹¹.

Стратегія зовнішньої політики США має на меті запобігання піднесенню конкуруючих держав, доповнюючи стратегію боротьби з тероризмом.

Американські експерти пропонують ряд стратегій для США, таких як гегемонія, регіональна чи глобальна колективна безпека, кооперативна безпека, стримування, ізоляціонізм, балансування сил з акцентом на морські сили, та обмежене втручання. США продовжують політику подвійної превенції, яка замінила політику подвійного стримування, характерну для американської політики в другій половині ХХ століття.

«США та європейські країни часто підкреслюють спільні інтереси. Американські консерватори пропонують перетворити НАТО на основу для створення Ліги демократій, що підсилює трансатлантичний альянс і сприяє

---

¹¹¹ Мокій А.І., Яхно Т.П., Бабець І.Г. Міжнародні організації: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. — Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2006. — 208 с.

глобальному управлінню, особливо у сфері безпеки»¹¹².

Це майбутнє утворення має об'єднати понад 100 демократичних країн світу. НАТО передбачається мати необхідні засоби і можливості для створення ефективного потенціалу, який може бути використаний в різних регіонах, від Чаду до Східного Тимору.

Більшість провідних світових держав визнають, що НАТО є найбільш ефективною оборонною організацією в історії міжнародних відносин. Але нині альянс стикається з необхідністю оновити свою структуру та управління для відповідності сучасним викликам у сфері міжнародної безпеки та визначити спільні цілі.

«Будь-який президент США, незалежно від політичної партії, має вирішувати місію НАТО у XXI столітті, яка перевищує його первісну роль як регіонального оборонного пакту, перетворюючи його на силу глобальної стабільності»¹¹³.

У світі, де зростає взаємозалежність, важливі інтереси та загрози Америки та Європи мають різноманітне походження та прояви, від зміни клімату в Арктиці до соціально-економічних криз.

Ці інтереси та загрози не обмежуються лише Північною Америкою та Західною Європою, адже вільний світ тепер включає демократії усіх континентів. Швидкий економічний розвиток Азії змінив глобальні баланси, але НАТО не змогло повністю адаптуватися до цих змін у багатополлярному світі.

Залучення інших провідних демократій до НАТО відображає інтернаціоналістський підхід у зовнішній політиці США.

Гаррі Трумен у 1949 році висловив думку, яка залишається актуальною: «захист США та інших свободолюбивих народів є нерозривно

---

¹¹² Європейська інтеграція: Навчальний посібник / Кол. авт.; за заг. ред. проф. І.А.Грицяка та Д.І.Дзвінчука. — Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. — 464 с.

¹¹³ Гончар Б.М., Гончар Ю.Б. Ставлення США до проблем інтеграції країн Центрально-Східної Європи в Західноєвропейське об'єднання // Питання нової та новітньої історії. — Київ, 1996. — Випуск 42. — С. 139-146.

пов'язаними, і співпраця є найкращим способом захисту прав людства. Диверсифікація НАТО може посилити підтримку цих прав сьогодні»¹¹⁴.

У 2004 році американський дипломат Н. Бернс, представляючи США в НАТО, запропонував розширити альянс, включаючи до нього західно-орієнтовані держави з-поза Європи, і започаткувати новий комітет для цього.

У 2006 році з'явилася ідея створення «глобального форуму партнерства», який би відповідав сучасним викликам. Проте, при реалізації цієї ідеї виникли складнощі через відсутність чітких критеріїв для вибору кандидатів, механізму їх включення, умов внесків, та визначення взаємодії між партнерами та нейтральними країнами¹¹⁵.

Позиція США була неоднозначною у плані організаційного впровадження, але наголошувала на необхідності розвивати глобальне партнерство та підходи у сфері безпеки.

Трансформація НАТО з оборонного пакту Північної Америки та Європи у глобальний альянс відкриває можливості для включення країн, як-от Японія, Австралія, Індія, Чилі та інших стабільних демократій.

Цей крок би збагатив НАТО людськими та фінансовими ресурсами та зміцнив його політичну легітимність на міжнародній арені. Він передбачає перетворення НАТО на глобальну безпекову інституцію з глобальним застосуванням сили, однак ключовою проблемою залишається досягнення консенсусу щодо структурної організації та моделі колективного управління.

Концепція «глобального НАТО» впливає з ідей ліберального світового порядку, коливаючись між універсальним та специфічним підходами¹¹⁶.

Останні ініціативи розширення НАТО можна розглядати як

---

¹¹⁴ Циганкова Т.М., Гордєєва Т.Ф. Міжнародні організації: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. — Київ: Київський національний економічний університет. — Київ: КНЕУ, 2003. — 183 с.

¹¹⁵ Європейська інтеграція: Навчальний посібник / Кол. авт.; за заг. ред. проф. І.А.Грицяка та Д.І.Дзвінчука. — Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. — 464 с.

¹¹⁶ Каспрук Б. НАТО як гарант стабільності та безпеки в Європі й світі // Час. — Київ, 1997. — № 40 (9-15 жовтня). — С. 4.

кульмінацію ліберальної критики в рамках багатосторонньої універсальності. Перехід до глобального рівня, з прийняттям ширших функцій і обов'язків, може ускладнитися через необхідність прийняття західної ліберальної традиції багатьма членами альянсу.

«¹¹⁷Центральними питаннями нової концепції НАТО є її адаптація до викликів XXI століття. Це означає зваження на різноманітність проблем: від класичної колективної оборони до зовнішнього втручання, від традиційних до сучасних загроз, а також від обговорення військової ролі НАТО до його ядерної стратегії».

Важливим є також визначення відносин між НАТО, Євросоюзом та іншими партнерами. Члени альянсу розділилися на тих, хто підтримує традиційний підхід до розвитку НАТО, зосереджуючись на колективній обороні, і тих, хто виступає за ретельне оновлення концепції альянсу, з акцентом на його модернізацію та структурні реформи.

Проект «НАТО 3.0»¹¹⁸, запропонований у 2010 році, відзначається зосередженням на розвитку нових оборонних стратегій.

Згідно з новою стратегічною концепцією, загроза військового нападу на території членів НАТО вважається низькою, але існують нові глобальні виклики, такі як тероризм, розповсюдження зброї масового знищення, ракетні загрози, кібератаки, перебої в глобальних енергетичних поставках та кліматичні зміни.

НАТО визнає, що загрози безпеці його членів стають все більш глобальними, як-от піратство біля берегів Сомалі, яке становить загрозу міжнародному енергетичному транзиту, або можливість кібератак з будь-якої точки світу. Таким чином, ключовим аспектом нової стратегії є розширення

---

¹¹⁷ Європейська інтеграція: Навчальний посібник / Кол. авт.; за заг. ред. проф. І.А.Грицяка та Д.І.Дзвінчука. — Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. — 464 с.

¹¹⁸ Перепелиця Г. Нова стратегічна концепція НАТО і співробітництво з ЄС та альянсом [Електронний ресурс]. — Євроатлантика. — Режим доступу: <http://www.euroatlantica.info/index.php?id=3612> (дата звернення: 11.11.2023)

сфери діяльності НАТО за межі традиційної територіальної безпеки¹¹⁹.

У рамках оновленої концепції, НАТО продовжує підсилювати свої здібності у керуванні кризами, розширюючи можливість втручання поза межами територій членів альянсу для протидії глобальним загрозам.

Головною ціллю НАТО, яке стає більш різноманітним, є захист відкритих суспільств від тероризму, зброї масового знищення, авторитарних режимів і нестабільності у країнах, що розвиваються.

НАТО прагне розширити свої дії до глобального рівня, співпрацюючи з ООН для стабілізації конфліктів, запобігання геноциду, та надання гуманітарної допомоги в ситуаціях природних і техногенних катастроф, де існує широкий консенсус для дій.

Хоча ідея «глобального НАТО» може здатися новаторською, альянс вже проводив операції за межами своїх традиційних сфер впливу: військові дії на Балканах, війна в Афганістані, підготовка поліцейських та сил безпеки в Іраку, допомога постраждалим від природних катастроф в Індонезії та Новому Орлеані.

Головним питанням є не можливість виходу НАТО за рамки угоди, а його ефективність у цьому без залучення нових партнерів у ключових регіонах світу.

Деякі аналітики висловлюють занепокоєння, що розширення НАТО може сприяти розподілу світу на демократичні та авторитарні блоки, тоді як інші вважають, що об'єднання демократій для самозахисту не спровокувало першої холодної війни і не призведе до нової. Незважаючи на те, що членство в НАТО передбачає прийняття ліберальних політичних цінностей, немає єдиного набору авторитарних принципів, що могли б об'єднати протилежні коаліції¹²⁰.

---

¹¹⁹ Перепелиця Г. Нова стратегічна концепція НАТО і співробітництво з ЄС та альянсом [Електронний ресурс]. Євроатлантика. — Режим доступу: <http://www.euroatlantica.info/index.php?id=3612> (дата звернення: 11.11.2023)

¹²⁰ Авраменко О. Вступ до НАТО: "за" і "проти". Пошук переконливої політичної мотивації / О. Авраменко, Г. Ярмиш // Політика і час. — К.: Літопис-XX, 2006. — № 1. — С. 94–96.

Скептики зауважують, що незважаючи на те, що США фактично вже надають гарантії безпеки багатьом потенційним кандидатам в НАТО, європейці можуть розглядати глобальний Альянс як інструмент вирішення міжнародних безпекових питань, таких як конфлікти між Північною і Південною Кореєю або Індією та Пакистаном щодо Кашміру. Відмінності в поглядах на трансатлантичні відносини відрізняються не тільки між США та Європою, але й серед різних європейських країн. Деякі європейські держави більш схильні до Євросоюзу як головного місця для стратегічного прийняття рішень, що може стимулювати США до розвитку двосторонніх відносин у європейському політичному просторі.

В умовах багатопольярного світу ні США, ні Європа не можуть дозволити собі діяти окремо. Навіть зі зменшенням їх відносної сили, трансатлантична єдність залишається важливим елементом для стабільності міжнародної системи, базованої на індивідуальній свободі, правах людини та верховенстві закону. Цей союз міг би стати сильнішим, якби до нього приєдналися вільні країни з інших частин світу, включаючи Японію, Південну Корею, Індію, Австралію, Нову Зеландію, Чилі, та Бразилію. Перспективи включення країн Близького Сходу, наприклад Ізраїлю, є більш спірними.

Пропозиція членства в НАТО деяким стабільним, не західним демократіям є стратегічним завданням для США, що включає розширення військового потенціалу НАТО та забезпечення безпеки своїх громадян.

Включення таких країн, як Японія, Індія чи Чилі, змінить образ НАТО, підвищуючи його легітимність та сприяючи глобальній стабільності.

НАТО вже надає підтримку ООН і з розширенням альянсу міжнародна спільнота отримає ефективніший інструмент для вирішення важливих завдань, від підтримки миру до надзвичайної допомоги по всьому світу. Це також створює стимули для розвитку демократії у країнах, як-от Бразилія та Південна Африка.

Розбіжності серед членів НАТО щодо його трансформації пов'язані з

конкурентністю у трансатлантичних відносинах.

Європейські прихильники поглиблення безпеки через ЄС зіткнулися з інтересами США до зміцнення військової коаліції НАТО, зберігаючи при цьому гнучкість у використанні своєї влади. Це підкреслює, що жодна країна чи союз не може забезпечити свою безпеку в рамках вузького географічного простору.

Таким чином, сучасні дебати щодо розвитку трансатлантичного партнерства у сфері міжнародної безпеки виходять на новий, глобальний рівень, а безпековий бренд НАТО залишається одним з найбільш обговорюваних та ефективних елементів міжнародного кризового реагування, адаптованого до викликів XXI століття.

3.2. Роль США у формуванні міжнародної безпекової політики НАТО

Роль Сполучених Штатів у формуванні сучасної міжнародної безпекової політики НАТО є ключовою, особливо в контексті останніх глобальних змін. Як один із засновників, США відіграють вирішальну роль у визначенні стратегічних пріоритетів та напрямів діяльності НАТО.

У контексті зростаючих глобальних загроз, таких як російська агресія в Україні, зміцнення Китаю як стратегічного конкурента та постійні загрози міжнародного тероризму, США намагаються адаптувати НАТО до нових реалій.

Це включає зміцнення східного флангу Альянсу, збільшення військової присутності в Європі та розширення можливостей для стримування та оборони.

Американська політика в НАТО також спрямована на підтримку інновацій та технологічного розвитку, що є важливим для підтримки переваги НАТО у глобальному масштабі. Це означає інвестиції в

кібербезпеку, космічні технології та новітні засоби розвідки.

США регулярно закликають європейських союзників збільшувати їхні внески в оборонний бюджет НАТО. Вони наполягають на необхідності досягнення мети витрат 2% ВВП на оборону, задля забезпечення адекватного фінансування оборонних потреб Альянсу.

Варто також зазначити, що США мають вирішальний вплив на ядерну політику НАТО. Вони підтримують стратегію стримування, яка ґрунтується на балансі ядерних потужностей, і водночас закликають до заборони розповсюдження ядерної зброї та контролю над озброєннями.

Крім того, США активно працюють над розширенням мережі партнерств НАТО за межами традиційного євроатлантичного простору. Це включає залучення країн Індо-Тихоокеанського регіону та інших глобальних партнерів для забезпечення більшої глобальної стабільності та відповіді на загрози, які виходять за межі традиційної географії НАТО.

Для того, щоб краще розуміти сучасний стан та діяльність НАТО, як організації, потрібно детально розглянути нову Стратегічну концепцію Альянсу.

Стратегічна концепція НАТО 2022¹²¹, яка є ключовим політичним документом організації, була ухвалена під час саміту в Мадриді в період, коли безпека та стабільність міжнародного порядку зазнали серйозних випробувань через повернення війни на європейський континент.

Цей документ, який наслідуює ідеї Лондонської декларації 2019 року¹²² та Брюссельської декларації 2021 року¹²³, характеризується достатньою гнучкістю для адаптації до майбутніх викликів.

---

¹²¹ NATO 2022 Strategic Concept. NATO official. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [/https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf](https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf) (дата звернення: 11.10.2023)

¹²² London Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council. NATO official. London, 3-4 December 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_171584.htm (дата звернення: 11.10.2023)

¹²³ Brussels Summit Communiqué issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 14 June 2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm (дата звернення: 11.10.2023)

Структура останніх чотирьох Стратегічних концепцій НАТО після Холодної війни містить: оцінку безпекового середовища, визначення загроз та викликів, перелік основних завдань альянсу, а також стратегічні напрямки та ресурси для їх реалізації. Розробка кожної стратегії вимагає уваги та консенсусу серед усіх членів НАТО, враховуючи їх різноманітні позиції та потребу адаптації стратегії до змінних умов.

Стратегічна концепція виступає як публічне обличчя НАТО, представляючи ключові заяви про цілі та місію організації, які є спільними для всіх членів альянсу. До Стратегічної концепції також додаються конфіденційні та оперативні документи, що охоплюють різні аспекти безпеки, включаючи військову стратегію, політику стримування та оборони, кібероборону та політику в космічному просторі.

Загалом, «Стратегічна концепція 2022 року слугує важливим елементом стратегії стримування НАТО, демонструючи рішучість організації захистити кожний дюйм території членів Альянсу, підтримувати їхній суверенітет та територіальну цілісність, а також готовність протистояти будь-якому агресору»¹²⁴.

Остання Стратегічна концепція НАТО 2022 має відмінні риси в порівнянні з попередніми версіями, починаючи з визнання, що на євроатлантичному просторі зараз не спостерігається мирного стану, і не можна ігнорувати можливість нападів, які можуть загрожувати суверенітету та територіальній цілісності країн-членів¹²⁵.

Ця концепція підкреслює важливість визначення майбутніх проблем та впливу цих загроз, а також необхідність підтримки стратегічної обізнаності. Вона вказує на складнощі у забезпеченні колективної безпеки та на зростаючу конкурентність у міжнародному середовищі, що ускладнює

---

¹²⁴ Перепелиця Г. Нова стратегічна концепція НАТО і співробітництво з ЄС та альянсом [Електронний ресурс]. — Євроатлантика. — Режим доступу: <http://www.euroatlantica.info/index.php?id=3612> (дата звернення: 11.10.2023)

¹²⁵ NATO 2022 Strategic Concept. NATO official. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf (дата звернення: 11.10.2023)

політичну єдність між членами Альянсу.

Аналіз публічних стратегічних концепцій НАТО демонструє зростання загроз, які вже давно присутні в міжнародному контексті. Згідно з Військовою стратегією 2019 року, на першому місці за рівнем загрози стоїть Росія, а на другому — тероризм.

З часів закінчення холодної війни, НАТО відходило від використання терміна загрози у своїх офіційних документах. У першій Стратегічній концепції після холодної війни 1991 року більше говорилося про ризики та виклики. Проте, використання слова загроза зросло в подальших документах.

У 2010 році це слово з'являлося 20 разів, зокрема в контексті заяви про те, що НАТО не становить загрози для Росії. Проте, вже у 2014 році, після Декларації саміту НАТО в Уельсі, загроза була згадана 54 рази, переважно у контексті тероризму, але також із зростаючими згадками про російські загрози¹²⁶. З кожним новим документом, кількість згадок про наявні загрози подвоюється, що вказує на значне зростання рівня загроз для організації.

Остання Стратегічна концепція НАТО, ухвалена в 2022 році, відзначає, що «сучасні загрози для Альянсу є глобальними та взаємопов'язаними. Ці загрози охоплюють стратегічну конкуренцію, поширену нестабільність та часті шоківі ситуації»¹²⁷.

Така конкуренція, як визначено професором Гарвардської школи бізнесу М. Портером, виникає, коли кілька рівносильних суб'єктів з різними ресурсами, цінностями та інституціями змагаються між собою. У цій ситуації перемога досягається через використання власних переваг та слабкостей суперників.

Концепція також вказує на дії стратегічних конкурентів НАТО, які намагаються використовувати відкритість, взаємопов'язаність і цифровізацію

---

¹²⁶ Statement by NATO Heads of State and Government on Russia's attack on Ukraine – NATO official [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_192489.htm (дата звернення: 22.10.2023)

¹²⁷ NATO 2022 Strategic Concept – NATO official [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf (дата звернення: 22.10.2023)

західних суспільств на свою користь, втручаються у демократичні процеси, застосовують гібридну тактику, ведуть кібернетичну та космічну агресію, поширюють дезінформацію, маніпулюють енергоресурсами та економічно тиснуть на країни.

Згідно з цією Концепцією, «Росія визнана як найсерйозніша і безпосередня загроза для НАТО, яка прагне до встановлення сфер впливу, прямого контролю через примус, саботаж та анексії, а також підриває міжнародний порядок і використовує погрози ядерної зброї. Також вказується на зростаючу загрозу з боку Китаю, який розвиває свій ядерний арсенал і системи доставки зброї, не сприяючи прозорості та контролю над озброєннями. Інші державні та недержавні суб'єкти, такі як Іран і Північна Корея, також названі у концепції як потенційні загрози через їхні ядерні та ракетні програми»¹²⁸.

В оновленій Стратегічній концепції НАТО 2022 року визначається, що «сучасні загрози, з якими стикається Альянс, мають глобальний характер і пов'язані між собою»¹²⁹.

Аналіз, проведений дослідницьким відділом Оборонного коледжу НАТО, підкреслює трансформуючий вплив цієї стратегічної конкуренції на загальне безпекове середовище. Виділено три основні тенденції: «зростання Китаю, прискорення технологічних інновацій, зміни клімату, а також два важливих зовнішніх шоки: пандемія COVID-19 та війна Росії проти України, які матимуть довгостроковий вплив на міжнародні відносини та НАТО»¹³⁰.

Вибір цих тенденцій базується на їх актуальності для НАТО, відносній незалежності від політичних рішень урядів, у тому числі членів Альянсу та

---

¹²⁸ NATO 2022 Strategic Concept – NATO official [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf (дата звернення: 22.10.2023)

¹²⁹ Statement by NATO Heads of State and Government on Russia's attack on Ukraine – NATO official [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_192489.htm (дата звернення: 22.10.2023)

¹³⁰ NATO Chiefs of Defence Focus on the Alliance's Military Instrument of Power – Allied Command Transformation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.act.nato.int/articles/nato-mccs-2022-1> (дата звернення: 22.10.2023)

його конкурентів, і відповідності ключовим глобальним змінам.

Пандемія COVID-19 виявила вразливість військової готовності та логістики перед невійськовими загрозами.

Війна Росії проти України спонукала НАТО зосередитися на стримуванні та обороні, особливо у сфері інтегрованої протиповітряної та протиракетної оборони.

Щодо російської агресії, то в Альянсі немає сумнівів, що вона становить загрозу не лише для України, але й для відкритих західних суспільств та ідеї вільної Європи.

Гібридні дії Росії проти України почалися задовго до 2014 року. Мінські угоди, у певній мірі, давали НАТО можливість уникнути активних дій, обмежуючись лише словесною підтримкою України. Однак, збройний напад 2014 року та його ескалація в 2022 році змінили цю динаміку.

Стратегічна концепція 2022 року відверто називає дії Росії «жорстоким та беззаконним вторгненням», порушенням міжнародного гуманітарного права та вказує на Росію як на «найбільшу і безпосередню загрозу безпеці країн-членів Альянсу та стабільності в євроатлантичному регіоні»¹³¹.

У Стратегічній концепції НАТО тероризм описується як основна асиметрична загроза, яка проявляється у різних формах.

Концепція включає обговорення тероризму як ключової небезпеки та акцентує на необхідності розбудови здатностей для боротьби з ним і реагування на пов'язані з ним виклики.

Проте, тероризм не вважається такою першочерговою загрозою для Альянсу, як агресія Росії, і оцінки терористичної загрози різняться серед членів Альянсу, як і думки щодо відповідних заходів реагування.

Іншим важливим елементом у новій Стратегічній концепції є визнання Китаю як стратегічного конкурента, чия політика та дії становлять виклик

---

¹³¹ NATO 2022 Strategic Concept – NATO official [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf (дата звернення: 22.10.2023)

інтересам, безпеці та цінностям НАТО. Хоча в документі прямо не називається Китай загрозою, зазначається, що країна використовує широкий спектр політичних, економічних та військових засобів для збільшення своєї глобальної присутності та впливу, не розкриваючи свої стратегії, наміри та плани щодо нарощування військової могутності.

У новій Стратегічній концепції НАТО 2022 року особливу увагу приділено об'єднанню стратегічних конкурентів Китаю та Росії через їх спільне партнерство, метою якого є послаблення міжнародного порядку, заснованого на правилах. Це протирічить цінностям і інтересам НАТО і розглядається як спільна загроза для всіх країн-членів.

Проте, ця концепція не передбачає зміни географічного фокусу НАТО і не поширюється на Індо-Тихоокеанський регіон, що було б суперечно до Вашингтонського Договору. Хоча документ згадує зростання спільної обізнаності та стійкості і готовності для захисту від Китаю, він не пропонує конкретних контрзаходів або військових стратегій у відповідь на ці виклики.

Стратегічна концепція також пропонує можливість діалогу з Китаєм і відкритість до конструктивних контактів, що сприятимуть взаємній прозорості, проте з обмеженням на захист спільних цінностей та міжнародного порядку. Згадка про свободу судноплавства може вказувати на більш широкий розгляд ролі НАТО поза євроатлантичним регіоном, оскільки це питання є актуальним в інших регіонах, де Китай має вплив.

Пауль Келлер з Федеральної академії безпекової політики Німеччини зазначає, що «союзники НАТО не досягли консенсусу щодо поведінки з Китаєм, оцінок його зростання, а також щодо знаходження правильного балансу між співпрацею, конкуренцією і стримуванням»¹³².

Він також ставить під сумнів, чи НАТО є найкращою платформою для обговорення цих питань, враховуючи її традиційну роль у забезпеченні

---

¹³² NATO Chiefs of Defence Focus on the Alliance's Military Instrument of Power – Allied Command Transformation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.act.nato.int/articles/nato-mccs-2022-1> (дата звернення: 22.10.2023)

військової безпеки в Європі та її потенційну участь у глобальній стратегічній конкуренції. Келлер також зазначає, що багатьом європейцям ще належить визнати ідеологічну та політичну загрозу, яку представляє Китай.

Остання Стратегічна концепція НАТО визначає свої основні завдання, які відображають реагування на ризики, виклики та загрози сучасного стратегічного середовища безпеки.

Незважаючи на те, що документ стверджує продовження виконання трьох основних завдань НАТО, вони пройшли кілька змін порівняно з концепцією 2010 року. Перше завдання «стримування та оборона» відіграє пріоритетну роль у порівнянні з «колективною обороною» попередньої концепції. Друге завдання тепер формулюється як «запобігання та управління кризами», що підкреслює важливість превентивних заходів. Третє завдання «кооперативна безпека» зберегло свою назву, але суттєво змінило зміст¹³³.

Стратегічна концепція також звертає увагу на можливість діалогу та конструктивних контактів з Китаєм, але з умовою відстоювання спільних цінностей та міжнародного порядку, що заснований на правилах. Включення питання свободи судноплавства може вказувати на можливу роль НАТО поза євроатлантичним регіоном, особливо в контексті зростаючого впливу Китаю. Незважаючи на деякий прогрес у розумінні ідеологічної та політичної загрози від Китаю, багатьом європейським країнам все ще належить визнати цю загрозу.

«Перефразовуючи, можна сказати, що остання Стратегічна концепція НАТО виокремлює паралелі між минулим і сучасністю. Замість Кореїської війни, актуальним є конфлікт Росії з Україною, а на зміну Греції та Туреччині приходять Фінляндія та Швеція. Замість розвідувальних операцій зосередження переміщується на стратегічну обізнаність, а концепція

---

¹³³ NATO's New Strategic Concept: a successful balancing act? [Електронний ресурс]. — NATO Review. — NATO Lisbon Summit Edition. — 2010. — Режим доступу: <http://www.nato.int/docu/review/2010/Lisbon-Summit/Balancing-Act/EN/index.htm> (дата звернення: 22.10.2023)

передових рубежів замінюється на Посилену передову присутність»¹³⁴.

Ці зміни відображають необхідність зменшення військового тиску на США через збільшення європейських можливостей, присутність російського агресора в Європі та китайського регіонально-стратегічного конкурента, а також необхідність мати передові сили готові до бойових дій.

Згідно з визначенням НАТО, стримування полягає у переконанні потенційного агресора, що наслідки використання сили чи конфлікту будуть неприйнятними і перевищать можливі вигоди, що вимагає збереження надійного військового потенціалу і чіткої політичної волі. Це відображається у розділах Стратегічної концепції, присвячених стримуванню та обороні.

Стратегічна концепція також відзначає важливість інтеграції та злагодження здібностей і заходів у всіх сферах конфліктів, з унікальною роллю ядерного стримування. Вона наголошує на необхідності впровадження всіх елементів процесу зменшення стратегічного ризику, включаючи засоби зміцнення довіри, передбачуваності, діалогу, розуміння, а також створення ефективних механізмів запобігання та врегулювання криз, об'єднуючи три основні завдання за однією спільною метою.

У розділі Стратегічної концепції НАТО, присвяченому запобіганню та управлінню кризами, зазначається, що Альянс надає додаткову цінність у цих сферах¹³⁵.

Змінений акцент з реагування на кризи та конфлікти поза кордонами НАТО до сприяння стабільності і спільного вирішення конфліктів вказує на зсув від активного кризового менеджменту до проактивного підходу у вигляді запобігання кризам.

Зникнення терміну «проєктування стабільності» з тексту підкреслює цю тенденцію. Забезпечення балансу між стримуванням та обороною та

---

¹³⁴ NATO's New Strategic Concept: a successful balancing act? [Електронний ресурс]. — NATO Review. — NATO Lisbon Summit Edition. — 2010. — Режим доступу: <http://www.nato.int/docu/review/2010/Lisbon-Summit/Balancing-Act/EN/index.htm> (дата звернення: 22.10.2023)

¹³⁵ NATO's New Strategic Concept: a successful balancing act? [Електронний ресурс]. — NATO Review. — NATO Lisbon Summit Edition. — 2010. — Режим доступу: <http://www.nato.int/docu/review/2010/Lisbon-Summit/Balancing-Act/EN/index.htm> (дата звернення: 22.10.2023)

активним кризовим менеджментом є складним завданням для НАТО.

У контексті кооперативної безпеки, партнерство, особливо у світлі війни Росії з Україною, є критично важливим. Необхідність підтримки союзників та партнерів підкреслюється, хоча минуле партнерство з Росією після її агресії проти Грузії та України виглядає нелогічним.

У Стратегічній концепції 2022 року члени Альянсу утрималися від офіційного розірвання Основоположного акту НАТО-Росія, залишаючи його в невизначеному стані.

Розділ про кооперативну безпеку містить обіцянки, зокрема стосовно членства Грузії та України у НАТО, але відсутні конкретні ідеї щодо розвитку партнерств або створення нових. Загальні формулювання про партнерів, що поділяють цінності Альянсу, та відсутність конкретики стосовно Індо-Тихоокеанського регіону вказують на невизначеність стратегічного бачення НАТО.

Критики Стратегічної концепції вказують на її стислість та відсутність конкретних дієвих інструментів. «Цей документ має на меті публічно декларувати зобов'язання та забезпечувати їх виконання, але успіх залежить від здатності європейських членів Альянсу створити суттєвий військовий потенціал і розуміти природу визначених загроз»¹³⁶. Необхідно також визначити амбіції Альянсу та його довгострокові цілі, зокрема в контексті використання переваг сучасних технологій.

Стратегічна концепція НАТО 2022 року виконує ключову роль, надаючи напрямок на вищому політичному рівні, хоча деякі аспекти її впровадження виходять за рамки її безпосередніх повноважень. Сучасне середовище безпеки, що характеризується своєю динамічністю та непередбачуваністю, створює додаткові виклики для ефективного втілення запланованих стратегій. Це може ускладнити здатність Альянсу до підтримання готовності, визначення загроз та зосередження уваги членів

---

¹³⁶ Deterrence and defence. – NATO official. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_133127.htm (дата звернення: 22.10.2023)

організації на спільних цілях.

Ефективність реалізації цієї Стратегічної концепції і досягнення визначених нею цілей багато в чому залежить від єдності та співпраці всередині Альянсу. Важливу роль відіграє підтримка країн-членів, а також їхня здатність передбачити майбутні події та готуватися до них заздалегідь, а не обмежуватися лише реактивними діями.

Висновки до розділу III.

Роль Сполучених Штатів Америки в формуванні сучасної міжнародної безпекової політики Північноатлантичного договору є визначальною і важливою для цієї міжнародної організації.

Вашингтон відіграє ключову роль у визначенні стратегічних напрямків та політичних пріоритетів НАТО, а також активно сприяє їх реалізації.

Сполучені Штати відіграють роль лідера в НАТО, активно сприяючи розробці та визначенню стратегічних цілей та завдань організації. Вони впливають на формулювання політики щодо загальних напрямків дій і важливих питань, таких як розширення альянсу, відносини з Китаєм, боротьба з тероризмом і кіберзагрозами.

США вносять значний фінансовий внесок у бюджет НАТО, що сприяє фінансуванню різних ініціатив і проектів організації. Це допомагає забезпечити необхідні ресурси для зміцнення обороноздатності країн-членів.

США розглядають Європу як важливий регіон для своєї військової присутності. Вони мають значний контингент військ в Європі і проводять спільні навчання та військові оперативні дії разом з іншими країнами-членами НАТО.

Разом з цим, Сполучені Штати надають важливу розвідувальну інформацію та ресурси для забезпечення безпеки НАТО і спільної реакції на потенційні загрози.

Вашингтон використовує свій політичний вплив для підтримки

міжнародних ініціатив та дипломатичних рішень, спрямованих на зміцнення обороноздатності та забезпечення безпеки країн-членів.

Сполучені Штати сприяють розширенню співпраці НАТО з іншими міжнародними партнерами, зокрема з іншими регіональними організаціями і країнами, щоб забезпечити стабільність і безпеку у світі.

Усі ці чинники роблять Сполучені Штати Америки ключовим гравцем у формуванні міжнародної безпекової політики НАТО і підкреслюють їхню важливу роль у забезпеченні миру та стабільності в Північній Атлантиці і за її межами.

ВИСНОВКИ

У ході проведеного дослідження отримані наступні результати.

1. Теоретико-методологічну основу дослідження склала низка базових концепцій, пов'язаних із провідними школами міжнародних відносин. Зокрема, використовуються положення школи політичного реалізму, який акцентує на важливості державного суверенітету, національних інтересів та балансу сил у міжнародній системі. Лібералізм, в свою чергу, зосереджує увагу на ролі міжнародного співробітництва, інституційних механізмів та правових норм у формуванні міждержавних відносин. Конструктивізм надає значення сприйняттю, ідентичностям та цінностям у відносинах між державами.

Методологічно дослідження охоплює різні підходи, включаючи історичний аналіз для виявлення та інтерпретації ключових подій у відносинах США та НАТО. Важливою частиною є також аналіз первинних джерел, які включають офіційні документи, протоколи засідань та політичні декларації, що дозволяє отримати безпосереднє розуміння політичних позицій та стратегій. Компаративний аналіз дозволяє порівнювати різні періоди та аспекти відносин, виявляючи тенденції, зміни та константи.

Джерельну базу мого дослідження умовно можна поділити на дві частини, де перша включає офіційні документи Північноатлантичного альянсу, такі як Вашингтонський договір, який є основоположним для НАТО, Стратегічні концепції НАТО 1952, 1991, 1999, 2010, 2022 років, які визначають відносини НАТО з партнерськими країнами, а також декларації та рішення, ухвалені під час самітів і засідань Північноатлантичної Ради.

Другий масив джерельної бази охоплює офіційні документи та публікації американської виконавчої влади та країн-членів НАТО, включаючи заяви, виступи та інтерв'ю високопоставлених діячів, офіційні документи, що випускаються після самітів альянсу, інформацію про візити державних голів та представників урядів до головної штаб-квартири НАТО у Брюсселі, а також прес-релізи та брифінги, які служать як надійне джерело

для оцінки офіційних позицій з різних питань.

Інформація з офіційних веб-сайтів Державного департаменту США, Білого дому, НАТО та Європейського Союзу також використовувалася в дослідженні, забезпечуючи доступ до сучасної та релевантної інформації.

2. НАТО або Організація Північноатлантичного договору заснована у 1949 році Сполученими Штатами Америки та їхніми європейськими союзниками, вважається найбільш значущою військово-політичною організацією Європи з середини ХХ століття.

Її головною метою було забезпечити колективну безпеку та оборону західних країн проти потенційної загрози масштабного військового вторгнення з боку СРСР.

Сучасне НАТО є не тільки оборонним блоком, але й платформою для співпраці з колишніми противниками, щоб підтримувати мир і безпеку в регіоні. Альянс застосовує гнучкі та інноваційні підходи до вирішення складних викликів, зміцнюючи свою роль у забезпеченні міжнародної безпеки.

3. США виступили ініціатором створення НАТО у відповідь на післявоєнну загрозу від Радянського Союзу та його сфери впливу в Східній Європі. Саме уряд США був ключовим учасником у підписанні Вашингтонського договору 1949 року, який і став основою для створення НАТО. Головною причиною для створення військового альянсу стала Американська стратегія стримування Радянського Союзу. США виступали головним гарантом військової та політичної стабільності у Європі, підтримуючи розвиток демократії та ринкової економіки в регіоні.

Важливо відзначити, що історичний огляд відносин між США і НАТО свідчить про глибоку і важливу співпрацю між цими двома суб'єктами на міжнародній арені. США внесли значний військовий та економічний ресурси у НАТО, що забезпечило міцність і ефективність Альянсу.

4. З початку створення Альянсу в 1949 році відносини між Сполученими Штатами та НАТО пережили багато етапів та трансформацій.

Створення НАТО було реакцією на загрозу Східного блоку під час Холодної війни.

США грали ключову роль у формуванні та підтримці цього військового союзу, а також в протистоянні з Радянським Союзом. Альянс мав на меті гарантувати колективну безпеку європейських країн у випадку військової агресії. Сполучені Штати Америки були лідером НАТО і гарантом стратегії стримування, спрямованої проти СРСР.

Основні фактори, які впливали на це: США розміщували ядерну зброю в Європі як частину стратегії стримування, що стало ключовим елементом оборони НАТО; США підтримували принцип колективної оборони НАТО, особливо після Берлінської кризи та будівництва Берлінської стіни; через НАТО США мали значний вплив на оборонну політику і військові плани західноєвропейських союзників; НАТО було відповіддю на спроби Радянського Союзу розширити свій вплив у Європі, а США грали ключову роль у протидії цим спробам.

Під час Холодної війни США внесли суттєвий внесок у забезпечення обороноздатності Європи, розміщуючи свої війська на континенті та надаючи військову допомогу союзникам. Це було важливим елементом стримування радянської експансії.

5. З завершенням Холодної війни роль НАТО змінилася. США залишились активними учасниками Альянсу, але відбулися зміни у структурі і функціях організації. Зокрема, Альянс розширився на схід і прийняв численних нових членів з колишнього радянського блоку.

США продовжують відігравати ключову роль у визначенні політичних і стратегічних орієнтирів НАТО. Їх лідерство допомагає координувати дії союзників і забезпечує рішучу реакцію на глобальні виклики, такі як тероризм, кіберзагрози і гібридна війна.

Що не менш важливо, США забезпечують інформаційну та розвідувальну підтримку НАТО, допомагаючи виявляти потенційні загрози та спільно реагувати на них.

США також сприяють розширенню зовнішньої співпраці НАТО з іншими регіональними та міжнародними партнерами для зміцнення стабільності та безпеки в різних частинах світу.

Усі вищеназвані фактори роблять Сполучені Штати Америки ключовим гравцем в НАТО і визначають їхню роль у збереженні миру та забезпеченні безпеки в регіоні.

6. Після 11 вересня 2001 року США та НАТО переорієнтували свої зусилля на боротьбу з міжнародним тероризмом та іншими сучасними загрозами міжнародної безпеки. НАТО вперше активно діяло за межами своїх кордонів, відправляючи військові контингенти до Афганістану та інших регіонів для боротьби з терористичними загрозами.

Роль Сполучених Штатів Америки в Північноатлантичному договорі є важливою і визначальною для долі цієї міжнародної організації, оскільки США були і залишаються ключовим гарантом колективної безпеки країн-членів НАТО. Згідно Статуту організації, атака на одну з країн-членів розглядається як атака на всіх, і США зобов'язані захищати своїх союзників.

У контексті зростаючих глобальних загроз, таких як російська агресія в Україні, зміцнення Китаю як стратегічного конкурента та постійні загрози міжнародного тероризму, США намагаються адаптувати НАТО до нових реалій.

США мають значну військову присутність в Європі, включаючи бойові підрозділи та військові бази. Це сприяє реальному забезпеченню оборони в регіоні і дає НАТО засоби для швидкого реагування на будь-які загрози.

Ще одним важливим фактором є те, США є одним з найбільших фінансових донорів НАТО і вкладають суттєві кошти в об'єднану оборонну інфраструктуру і зусилля, спрямовані на зміцнення обороноздатності країн-членів.

США регулярно закликають європейських союзників збільшувати їхні внески в оборонний бюджет НАТО. Вони наполягають на необхідності досягнення витрат, які становили б 2% ВВП на оборону, задля забезпечення

адекватного фінансування оборонних потреб Альянсу.

Відносини між США і НАТО залишаються надзвичайно важливими для забезпечення міжнародної стабільності та безпеки. Альянс продовжує бути основним форумом для координації стратегій і планів з безпеки між США та її європейськими союзниками. Історичний огляд відносин між США і НАТО вказує на глибоке партнерство, яке допомогло забезпечити міжнародний мир та безпеку.

Незважаючи на зміни у геополітичних умовах, об'єднуючий фактор Альянсу залишається актуальним і важливим для міжнародних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Action Plan for the Implementation of the NATO/EAPC Policy on Women, Peace and Security 2021-2025 – NATO official [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_187485.htm?selectedLocale=en
2. Active Engagement, Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation adopted by Heads of State and Government (Nov. 2010) – NATO official. Lisbon [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68580.htm
3. Active Engagement, Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation adopted by Heads of State and Government. NATO official. Lisbon. Nov. 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68580.htm
4. Brussels Summit Communiqué issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 14 June 2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm
5. Cyber defence – NATO official [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_78170.htm
6. Deterrence and defence. – NATO official. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_133127.htm
7. Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation signed in Paris, France – NATO official [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25468.htm?selectedLocale=en
8. London Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council. NATO official.

London, 3-4 December 2019. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_171584.htm

9. Moore R.R. Lisbon and the Evolution of NATO's New Partnership Policy. // Perceptions. Journal of International Affairs. – Vol. XVII, No. 1 – Spring 2012. – Pp. 55–74.

10. NATO 2022 Strategic Concept. NATO official. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf

11. NATO Climate Change and Security Action Plan – NATO official [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_185174.htm

12. NATO Chiefs of Defence Focus on the Alliance's Military Instrument of Power. – Allied Command Transformation. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.act.nato.int/articles/nato-mccs-2022-1>

13. NATO Chiefs of Defence Focus on the Alliance's Military Instrument of Power – Allied Command Transformation [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.act.nato.int/articles/nato-mccs-2022-1>

14. NATO Glossary of Term and Definitions. Allied Joint Publication (AAP-6(2021)) – December 15, 2021 – Ministry of Defence of the Republic of Bulgaria [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://standard.di.mod.bg/pls/mstd/f?p=600:1:1821327870363524>

15. NATO's New Strategic Concept: a successful balancing act? [Электронный ресурс]. — NATO Review. — NATO Lisbon Summit Edition. — 2010. — Режим доступа: <http://www.nato.int/docu/review/2010/Lisbon-Summit/Balancing-Act/EN/index.htm>

16. NATO's Overarching Space Policy – NATO official [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_190862.htm?selectedLocale=en

17. Rice C. Promoting the National Interest / Condolisa Rice // Foreign

Affairs. – 2000. – С. 54.

18. Scowcroft Strategy Scorecard: NATO's Strategic Concept Clear on the Threats, but will Require Sustained Commitment from Alliance // Atlantic Council. [Электронный ресурс] – Режим доступа : <https://www.atlanticcouncil.org/contentseries/scorecard/scowcroft-strategy-scorecard-natos-strategic-concept/>.

19. Statement by NATO Heads of State and Government on Russia's attack on Ukraine – NATO official [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_192489.htm

20. Strategic Shifts and NATO's new Strategic Concept. NDC Research Paper. # 24. June 2022 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.ndc.nato.int/download/downloads.php?icode=771>

21. Strengthened Resilience Commitment – NATO official [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_185340.htm

22. The Alliance's New Strategic Concept agreed by the Heads of State and Government participating in the Meeting of the North Atlantic Council (1991) – NATO official. Rome [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm

23. The Alliance's Strategic Concept. Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council (1999) – NATO official. Washington D. C. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm

24. The Alliance's Strategic Concept. Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council (1999) – NATO official. Washington D. C. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm

25. The Strategic Concept for the Defense of the North Atlantic Area. MC 3/5 (Final). (1952) – NATO Strategy Documents 1949-1969 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.nato.int/archives/strategy.htm>

26. The Strategic Concept for the Defense of the North Atlantic Area. MC 3/5 (Final). (1952) – NATO Strategy Documents 1949-1969 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nato.int/archives/strategy.htm>

27. Wales Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council (September, 2014) – Wales [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?selectedLocale=en

28. Авраменко О. Вступ до НАТО: "за" і "проти". Пошук переконливої політичної мотивації / О. Авраменко, Г. Ярмиш // Політика і час. — К.: Літопис-XX, 2006. — № 1. — С. 94–96.

29. Алексеева Т.І. Міжнародні організації: Навчальний посібник. — Харків: ХНЕУ, 2006. — 200 с.

30. Бабець І. Г. Міжнародні організації: Навч.-метод, посіб. для самост. вивч. дисципліни. — Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2006. — 208 с.

31. Бадрак В., Згурець С., Самусь М., Набоченко О., Канарський М. Шлях до НАТО: вимір безпеки. — К., 2006. — 222 с.

32. Бжезінський З. Стратегічне бачення: Америка і криза глобальної влади / З. Бжезінський. – 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://orientalreview.org/wp-content/uploads/2012/12/Brzezinski-Zbigniew.-StrategicVision-America-and-the-Crisis-of-Global-Power.pdf>

33. Бернхем В. Вступ до права та правової системи США. – К.: Україна, 1999. – 554 с.

34. Бостан С.К. Форма правління сучасної держави: проблеми історії, теорії, практики. Монографія. – Запоріжжя: Юридичний інститут, 2005.

35. Веселовський А. І. Відносини США – Європейський Союз: тенденції та варіанти у середньостроковій перспективі / А. І. Веселовський. [Електронний ресурс] – Режим доступу:

https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-03/veselovsky-20_03.pdf

36. Володіна М. О., Крапівін О. В. Трансформація НАТО крізь призму стратегічних концепцій 1991 і 1999 рр. // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі. – 2008. – № 2. – С. 93–101.

37. Годлюк А. М. Американське лідерство в ХХІ столітті // Актуальні проблеми міжнародних відносин. — Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2011. — Вип. 103. Ч. 1. — С. 67-71.

38. Гончар Б.М., Гончар Ю.Б. Ставлення США до проблем інтеграції країн Центрально-Східної Європи в Західноєвропейське об'єднання // Питання нової та новітньої історії. — Київ, 1996. — Випуск 42. — С. 139-146.

39. Декларація Бухарестського саміту, 3 квітня 2008 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.nato.int/cps/uk/natolive/official_texts_8443.htm

40. Декларація Ризького саміту, Рига, 29 листопада 2006 року. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.nato.int/docu/other/ukr/2006/pr06-150u.htm>

41. Декларація саміту НАТО в Страсбурзі / Келі. – 04.04.2009. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.nato.int/cps/uk/natolive/topics_50115.htm

42. Довідник НАТО. – Брюссель, 2006. – 384 с.

43. Оформлення цього джерела за стандартом України ДСТУ 8302:2015 може бути наступним: Державне управління: курс лекцій. 2-е вид., переробл. і доповн. / За загальною редакцією Д.І. Дзвінчука. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2012. – 616 с.

44. Європейська інтеграція: Навчальний посібник / колектив авторів; за загальною редакцією проф. І.А. Грицяка та Д.І. Дзвінчука. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. – 464 с.

45. Заблоцький В. Оборона за Байденом : що стане пріоритетом для

розвитку американського війська // Український тиждень. — 2021. — № 19. — С. 12-15.

46. Карновале М. Партнери і члени НАТО. — Брюссель, 1997. — 13 с.

47. Каспрук Б. НАТО як гарант стабільності та безпеки в Європі й світі // Час. — Київ, 1997. — № 40 (9-15 жовтня). — С. 4.

48. Ковалевський В.В., Козак Ю.Г., Грищенко С.Г., Новацький В.М., Макогон Ю.В. Міжнародні організації: Навчальний посібник для студентів економічних вузів і факультетів. — Одеса: Астропринт, 2001. — 288 с.

49. Колективна оборона – Стаття 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_110496.htm

50. Кордон М.В. Європейська та євроатлантична інтеграція України: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 172 с.

51. Кордон М.В. Україна — НАТО: історія та сьогодення: Навчально-методичний посібник. — Житомир: Полісся, 2008. — 148 с.

52. Копійка В., Шинкаренко Т. Європейський союз: історія і засади функціонування: Навчальний посібник. – К.: Знання, 2009. – 751 с.

53. Крапівін О.В. Євроатлантична інтеграція України: Навчальний посібник. — Донецьк: Вебер, 2008. — 328 с.

54. Кучик О.С., Суховолець І.Р., Сельмах А.Б., Литвин Г., Тюшка А. Міжнародні організації. 2-е вид., переробл. і доп. / О.С. Кучик (ред.). – К.: Знання, 2007. – 749 с.

55. Лажнік В.Й., Мопенчук А.А., Романюк Н.І. НАТО: історія, структура, діяльність, перспективи: Навч. посіб.- Луцькб РВВ «Вежа» Волин. націон. ун-т ім. Лесі Українки, 2008. – 258 с.

56. Лимар М. Ю. Еволюція трансатлантичних відносин на початку ХХІ століття // Наукові праці. Політологія. — 2013. — Випуск 200. — Том 212. — С. 87-90.

57. Мельничук Н. Лідерство США в умовах глобальних трансформацій // Політичний менеджмент. — 2013. — № 1-2. — С. 202-

212.

58. Мицик Л. Еволюція глобального лідерства США в сучасній системі міжнародних відносин // Історичні і політологічні дослідження. - 2019. - № 1 (64). - С. 29-35.

59. Мокій А.І., Яхно Т.П., Бабець І.Г. Міжнародні організації: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. — Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2006. — 208 с.

60. Організація Північноатлантичного Договору. Структура та устрій. — Брюссель, 1993. — 17 с.

61. Панченко Г. «Трансатлантична тріщина» у відносинах між США та ЄС на початку ХХІ ст. // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. — 2012. — № 6 (241). Ч. 1. — С. 63-69.

62. Перепелиця Г. Нова стратегічна концепція НАТО і співробітництво з ЄС та альянсом [Електронний ресурс]. Євроатлантика. — Режим доступу: <http://www.euroatlantica.info/index.php?id=3612>

63. Перепелиця Г. Нова стратегічна концепція НАТО і співробітництво з ЄС та альянсом [Електронний ресурс]. — Євроатлантика. — Режим доступу: <http://www.euroatlantica.info/index.php?id=3612>.

64. Піча В.М., Хома Н.М. Політологія: конспект лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти України. 2-е вид., доп. — Львів: Новий Світ-2000, Альтаїр-2002, 2003. — 172 с.

65. Потехін О.В., Тодоров І.Я. Глобалізація безпеки. Навчальний посібник. — Донецьк: Видавництво «Ноулідж». Донецьке відділення, 2011. — 246 с.

66. Програма «Партнерство заради миру», 1994 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.nato.int/cps/uk/SID-AFEC1229-97A1164C/natolive/topics_50349.htm

67. Празькі ініціативи. Новини Центру інформації та документації НАТО [Електронний ресурс]. — Режим доступу:

<https://www.nato.int/docu/other/ukr/novini/2003/0301.pdf>

68. Рей Норман. “Новий рівень партнерства в оборонному забезпеченні НАТО” // НАТО рев'ю. — 1997. — № 1. — С. 27-31.

69. Романюк А.С. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи. — Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. — 391 с.

70. Рудич Ф.М. Політологія: курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти / Інститут політичних та етнонаціональних досліджень НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. — К., 2000. — 196 с.

71. Сабрі Ю. “Новий рулевий НАТО”. // Всеукраїнські відомості. — Київ, 4 січня 1996. — С. 4.

72. Сміт Р. “НАТО, яка змінюється”. — Брюссель, 3 травня 1997. — 12 с.

73. Солана Хав'єр. “Готуючись до Мадридської зустрічі у верхах”. — Брюссель

74. Україна та НАТО: особливе партнерство. Спеціальний випуск // Наука і оборона. — 2008. — № 3. — 64 с.

75. Фесенко М. Особливості формування зовнішньої політики США за президентства Дж. Байдена: Дипломатичний прогноз // Зовнішні справи. — 2021. — № 3-4. — С. 2-6.

SUMMARY

In today's world, where international relations are becoming increasingly dynamic and complex, analyzing the relationship between the United States of America and the North Atlantic Treaty Organization (NATO) is key to understanding global trends in security and international politics.

The importance of this study lies in identifying and analyzing those changes that have taken place since the founding of NATO in 1949 to the present, with an emphasis on the role and influence of the United States in this process.

The purpose of my research was to analyze the history and development of relations between the United States of America and the North Atlantic Treaty Organization since its inception in 1949 and up to the present.

The study aims to identify key stages, strategic changes and interaction between the political and military components of this relationship, with a special emphasis on the role of the US in the formation of NATO policy and activities. In addition, the goal is to assess the impact of these relations on international security and determine the prospects for the development of the alliance in the context of modern global challenges.

It was determined that NATO or the North Atlantic Treaty Organization was founded in 1949 by the United States of America and its European allies, and is considered the most significant military-political organization in Europe since the middle of the 20th century.

Its main goal was to ensure the collective security and defense of Western countries against the potential threat of a large-scale military invasion by the USSR.

The study emphasizes that the USA, as the leading state of the Western bloc, took the initiative in creating and shaping the basic principles of NATO. The USA acted as the main guarantor of military and political stability in Europe, supporting the development of democracy and market economy in the region.

It is important to note that a historical review of the relationship between the

US and NATO indicates a deep and important cooperation between these two entities in the international arena. From the beginning of the Alliance in 1949 to the present day, the relationship between the United States and NATO has gone through many stages and transformations.

The creation of NATO was a reaction to the threat of the Eastern Bloc during the Cold War. The US played a key role in the formation and maintenance of this military alliance. The purpose of the alliance was to guarantee the collective security of European countries in the event of aggression.

During the Cold War, the United States made a significant contribution to the defense of Europe by deploying troops on the continent and providing military assistance to allies. This was an important element of restraining Soviet expansion.

With the end of the Cold War, NATO's role has changed. The USA remained an active member of the Alliance, but there were changes in the organization's structure and functions. In particular, the Alliance expanded to the east and accepted numerous new members from the former Soviet bloc.

After September 11, 2001, the United States and NATO refocused their efforts on combating international terrorism and other contemporary threats to international security. For the first time, NATO was active outside its borders, sending military contingents to Afghanistan and other regions to combat terrorist threats.

The master's thesis states that the relationship between the US and NATO remains extremely important for ensuring international stability and security. The alliance continues to be the primary forum for coordinating security strategies and plans between the US and its European allies. A historical review of US-NATO relations points to a deep partnership that has helped ensure international peace and security.

Despite changes in geopolitical conditions, the unifying factor of the Alliance remains relevant and important for international relations.